

Historisch tijdschrift

AANZET

**Speciale editie ter ere van het afscheid van
prof. dr. Leen Dorsman**

**Leen Dorsman over zijn passie voor de
universiteit**

**Bespreking van *De Utrechtse student*.
1945 tot nu**

**Artikelen over Dorsmans
favoriete thema's: universiteits- en
wetenschapsgeschiedenis**

Beste lezer,

Voor u ligt een speciale editie van *Historisch Tijdschrift Aanzet* ter ere van het afscheid van prof. dr. Leen Dorsman. Het was voor onze redactie een grote eer om dit nummer te mogen maken. Leen Dorsman was voor vele van onze (oud-) redactieleden en lezers hét gezicht van de opleiding Geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Daarnaast was hij op verschillende manieren betrokken bij de *Aanzet* en was hij erelid van de UHSK.

Voor het nummer is grotendeels vastgehouden aan het reguliere *Aanzet*-format, maar met Leen als rode draad. De artikelen blijven dan ook dicht bij de voor hem welbekende thema's universiteits- en wetenschapsgeschiedenis. Zo schrijft Sarah van der Zeijden over hoe de relatie tussen natuur- en geesteswetenschappen zich in de Nederlandse academische wereld ontwikkelde gedurende de negentiende eeuw. Floris Boudens onderzoekt een casus binnen de Universiteit Utrecht, namelijk de curatelestelling van de subfaculteit Psychologie tussen 1975 en 1979. Hij kijkt daarbij of dieperliggende problemen in de bestuurscultuur, de door Leen Dorsman geïdentificeerde oorzaak van het aftreden van het College van Bestuur van de UU in het collegejaar 1981-1982, ook ten grondslag lagen aan de curatelestelling van de subfaculteit.

Bart Bouwman onderzoekt in zijn artikel hoe het pyrronisme van invloed was op geschiedschrijving in de Nederlandse Republiek van de zeventiende tot de achttiende eeuw. Hierbij vergelijkt hij

twee bekende Nederlandse historici: Petrus Scriverius (1576-1660) en Jan Wagenaar (1709-1773). In het laatste artikel behandelt Danique van Houte twee recht tegenover elkaar staande disciplines: analytische en continentale filosofie. Door de verschillen, maar juist ook de inconsequenties in het onderscheid uiteen te zetten, onderzoekt ze de oorzaak van het uiteengroeien van de twee disciplines.

Natuurlijk moest ook Leen zelf aan het woord komen in dit nummer. Onder de dekmantel van onze rubriek De passie van vertelt hij over zijn passie voor onder andere zijn vak en blikken we voorzichtig terug op zijn loopbaan. Deze speciale *Aanzet*-editie wordt afgesloten met een recensie van een boek waar Leen zelf aan meeschreef.

Veel leesplezier!

Namens de redactie,

Wieger Lagerveld
 Fabienne Maraitte
 Fabienne van Wijngaarden
(Oud-)Hoofdredeacteurs

Dear reader,

This is a special edition of *Historisch Tijdschrift Aanzet* in honor of prof. dr. Leen Dorsman, who says goodbye to Utrecht University due to his retirement. It was a great honor to be able to make this edition. For many of our editors and readers Leen Dorsman was thé face of the History programme at Utrecht University. He moreover contributed to the *Aanzet* in multiple ways and is an honorary member of the UHSK.

This issue consists of most of the regular *Aanzet* components, but with Dorsman being the common thread. The articles stay within the subjects history of science and university history; right up Dorsmans alley. Sarah van der Zeijden analyses the development of the relationship between the natural sciences and the humanities in Dutch academia in the nineteenth century. In the second article Floris Boudens looks into a case at the UU: the putting into administration of the subfaculty of Psychology between 1975 and 1979 by the Executive Board of Utrecht University. Floris tries to find out whether this was caused by the same problems as Prof. dr. Leen Dorsman identified for the abdication of the Executive Board of Utrecht University in the academic year of 1981-1982, being underlying problems in the governance structure.

Bart Bouwman investigates in what way Pyrrhonism influenced the development of history-writing in the Dutch Republic from the 17th to the 18th century. He does so by comparing two well-

known Dutch historians: Petrus Scriverius (1576-1660) and Jan Wagenaar (1709-1773). In the last article Danique van Houte discusses the opposing disciplines of analytical and continental philosophy. By describing the differences, but at the same time pointing out the inconsistencies of the distinction, Danique tries to find out why the two disciplines diverged.

This edition would not be complete without giving Leen himself a chance to speak. Under the cover of our rubric *De passie van*, we speak with him about his passion for his work and look back at his career. We finish this special edition off with a review of a book co-written by Leen.

Have fun reading!

On behalf of the editorial board,

Wieger Lagerveld
Fabienne Maraite
Fabienne van Wijngaarden
(Former) Editors-in-chief

Historisch Tijdschrift Aanzet is opgericht in 1982. Sinds 2000 wordt het tijdschrift uitgegeven door de Utrechtse Historische Studentenkring. Deze jaargang bestaat uit drie nummers.

De redactie biedt jonge historici de ruimte artikelen te publiceren op basis van historisch onderzoek of recente historische uitgaven.

De Aanzetredactie bestaat uit studenten Geschiedenis die op vrijwillige basis werken.

De redactie heeft ernaar gestreefd rechthebbenden van copyright te achterhalen. Zij die menen aanspraak te maken op bepaalde rechten worden vriendelijk verzocht contact op te nemen.

POSTADRES

Historisch Tijdschrift Aanzet
Drift 6
3512 BS Utrecht

ONLINE

redactie.aanzet@gmail.com
www.aanzetonline.nl

ABONNEMENTEN

Sluit een abonnement af door een email te sturen naar redactie.aanzet@gmail.com.

Een jaarabonnement kost 10,-.

Een steunlid betaalt 15,-.

Losse nummers zijn op aanvraag beschikbaar en kosten 5,-.

Rek. nr.: NL45 TRIO 0379 4550 80

t.n.v. UHSK Utrecht

o.v.v. het gewenste abonnement

HOOFDREDACTIE

Wieger Lagerveld, Fabienne Maraite,
Fabienne van Wijngaarden

EINDREDACTIE

Steven de Boer, Maud Roelse

WEBREDACTIE

Omar Bugter

VORMGEVING

Steven de Boer

REDACTIE

Dirk Hooijer, Maryse Kluck, Floor Schuurmans, Noemi Suter, Famke Telman, Freek Wolter, Dasja Zonneveldt

REDACTIERAAD

Dr. Sarah Carmichael, prof. dr. Annelien de Dijn, dr. Marijke Huisman, prof. dr. Jacco Pekelder, dr. Carine van Rhijn en dr. Saskia Stevens

OMSLAG

Gezicht op de Drift te Utrecht, door Fotodienst GAU. 56405 / collectie het Utrechts Archief.

- 4 Redactioneel
Wieger Lagerveld, Fabienne Maraite & Fabienne van Wijngaarden

ARTIKELLEN

- 8 Paradigmawisseling als probleem
Floris Boudens

- 17 A great divergence?
Sarah van der Zeijden

- 30 The Myth-buster and the Patriot
Bart Bouwman

- 38 Continentaal en analytisch
Danique van Houte

RUBRIEKEN

- 24 De passie van... Leen Dorsman
Wieger Lagerveld & Omar Bugter

- 46 Recensie: *De Utrechtse student. 1945 tot nu*
Wieger Lagerveld

Gezicht op de Drift te Utrecht uit het zuiden met op de achtergrond de Plompetorengracht, door Foto-dienst GAU. 56267 / collectie Het Utrechts Archief.

Paradigmawisseling als probleem

De subfaculteit Psychologie onder curatele, 1975 – 1979

Afb. 1: Hans Kempkes, Graffiti tegen de curatelestelling. Bron: *Utrechts universiteitsblad*, jg. 6 (1974/75), nr. 35 (16 mei 1975), p. 1, <http://bitly.ws/ujkc>.

Floris Boudens

In this article, Floris Boudens investigates the putting into administration of the subfaculty of Psychology between 1975 and 1979 by the Executive Board of Utrecht University (UU). He tries to find out whether this was caused by underlying problems in the governance structure. Floris concludes that the real cause was a paradigmatic majority making decisions in conflict with the existing administrative culture, causing deadlocks and eventually placing the subfaculty under guardianship of the executive board.

In het collegejaar 1981-1982 verkeerde het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Utrecht (RUU) in een ernstige bestuurscrisis. Het college trad uiteindelijk *en bloc* af: een unicum in de Nederlandse universiteitsgeschiedenis. De beruchte ‘val’ van het college wordt door universiteitshistoricus Leen Dorsman toegeschreven aan ‘dieperliggende problemen in de bestuursstructuur’.¹ De universitaire bestuursstructuur was in 1970 nog herzien middels de Wet Universitaire Bestuurshervorming (WUB). De wet poogde zowel een antwoord te formuleren op de groei pijnen van de Nederlandse universiteiten als op de roep om democratie die steeds luider klonk. De wetgever meende doelmatigheidsverhoging van het bestuur te kunnen realiseren door middel van democratisering.² In werkelijkheid leidde deze brede doelstelling juist tot spanningen. Dorsman betoogt dan ook dat de WUB een recept was voor bestuurscrises: ‘De val van het Utrechtse college-Wattel in 1982 laat zien dat de WUB eigenlijk het rampscenario al in zich droeg en dat het wachten was op het moment dat het ergens fout zou lopen’.³

In dit artikel onderzoek ik een andere bestuurscrisis aan de RUU, namelijk de curatelestelling van de subfaculteit

Psychologie tussen 1975 en 1979, op last van het College van Bestuur. Deze bestuurscrisis is belangwekkend omdat het, net als bij de val van het college, om een novum gaat in de geschiedenis van de universiteit. Nooit eerder is een organisatiedeel onder bestuurlijk toezicht geplaatst. Daarnaast hangt ook deze casus sterk samen met de spelregels die de WUB voorschreef. Door de oorzaken die Dorsman heeft geïdentificeerd voor de val van het college-Wattel langs een andere casus te leggen, is het mogelijk om over de waarde van die analyse te reflecteren. De vraag die centraal staat is of de bestuurscrisis aan de subfaculteit Psychologie eveneens is toe te schrijven aan dieperliggende problemen in de bestuursstructuur, met name de elementen doelmatigheid en democratie, of dat er een andere oorzaak was.

Om een antwoord te suggereren op deze vraag is dankbaar gebruikgemaakt van de bundel *De sociale wetenschappen in Utrecht: een geschiedenis*.⁴ De bijdragen in deze bundel zijn een prettig vertrekpunt voor verder onderzoek. In termen van primaire bronnen is met name het *Utrechts Universiteitsblad* geanalyseerd.⁵ Het voordeel van dit bron-

4 W. Koops, H. J. van Rinsum en J. van Teunenbroek, red., *De sociale wetenschappen in Utrecht: een geschiedenis* (Hilversum 2005).

5 In de Bibliografie voor de Geschiedenis van de Universiteit Utrecht is een handig overzicht opgesteld met vijftientig artikelen die over de curatelestelling gaan. De hieronder geciteerde artikelen zijn hieruit gehaald. Zoek op ‘College van Bestuur gelast onderzoek bij psychologie’. De krantenartikelen en afbeeldingen die gebruikt zijn voor dit artikel zijn online beschikbaar via: <https://www.dub.uu.nl/nl/archief-utrechts-universiteitsblad-ubladd>.

1 L. Dorsman, ‘Professionalisering als probleem. De val van een college van bestuur’, in: L. Dorsman en P.J. Knegtmans, red., *Het universitaire bedrijf: over professionalisering van onderzoek, bestuur en beheer* (Hilversum 2010) 53-72, aldaar 60.

2 J.M. Polak en Commissie voor de Bestuurshervorming, *Gewubd en gewogen* (Den Haag 1979) 6.

3 L. Dorsman, ‘Professionalisering als probleem’ 64-65.

nencorpus is dat het vrij toegankelijk en redelijk inzichtelijk is, omdat de krant veelvuldig over het conflict gerapporteerd heeft en daarbij steeds verscheidene stemmen aan het woord heeft gelaten. Uiteraard vormen journalistieke vooringenomenheid en interpretatie nadelen. Voor een uitvoeriger onderzoek ligt het voor de hand om ook de verslagen van de subfaculteitsraad te raadplegen, en eventueel interviews af te nemen met betrokkenen. Het onderstaande is een reconstructie van de aanleiding voor en het verloop van de curatelestelling en een analyse van haar grondoorzaken, met name in relatie tot de bestuursstructuur.

Tegenstellingen

In de jaren zeventig waren de bestuurlijke problemen aan de faculteit Sociale Wetenschappen vrijwel onophoudelijk. Het was dan ook een vrij jonge faculteit, die uiteenlopende onderzoeksterreinen besloeg. De wetgever besloot in 1963 om de sociale wetenschappen als koepelfaculteit mogelijk te maken. Binnen de koepel opereerden drie subfaculteiten die zoveel mogelijk autonoom beleid voerden. Daarnaast waren er binnen de faculteit politieke spanningen. Studenten eisten steeds verdergaande democratisering, en voerden vrijwel aanhoudend actie voor beter en democratischer onderwijs. Ze verfoeiden bijvoorbeeld de gangbare toetsmethode: een schriftelijk tentamen op basis van een boek. Studenten wilde het tentamen kunnen vervangen door een zelfbeoordeling, of een eigen onderzoeksproject, dat een docent begeleidde.⁶

6 Hier is slechts ruimte voor één voorbeeld.

De marxistische factie wist langdurig democratische meerderheden te organiseren

Politieke spanningen frustrerden ook het functioneren van faculteitsraden en -besturen die conform WUB werden opgetuigd. De inleiding van *De sociale wetenschappen in Utrecht* schrijft zelfs van een 'langdurige oorlog tussen een aantal facties, die al of niet door bestuurders en bureaucraten uiteengespeeld werden, volgens een ondoorzichtig "verdeel en heers"-proces'.⁷ Van cruciaal belang is dat deze facties een sterke samenhang vertonen met twee verschillende sociaalwetenschappelijke paradigma's. Het woord 'paradigma' komt in de bronnen en in historische duidingen nog niet voor, maar de strekking van zijn betekenis wel.⁸ Ik introduceer het begrip in

Studenten voerden geregeld actie tegen vakken met lage slagingspercentages, voor adequate begeleiding, voor meer keuzevrijheid in het curriculum of voor meer docenten. K.J. Snijders, 'De Studentebeweging', in: H. W. von der Dunk, W. P. Heere en A. W. Reinink red., *Tussen ivoren toren & grootbedrijf: de Utrechtse Universiteit, 1936-1986* (Maarssen 1986) 149-210, aldaar 203-205; J.J. de Wolf, 'Geschiedenis van de culturele antropologie', in: Koops, Rinsum en Teunenbroek, *De sociale wetenschappen in Utrecht*, 199-226, aldaar 216.

7 Koops, Rinsum en Teunenbroek, *De sociale wetenschappen in Utrecht*, 13.

8 Bijvoorbeeld: 'scholenstrijd' en 'woest divergerende wetenschapsopvattingen' in: S.M. 'Kuratele na vier jaar opgeheven. Psychologen mogen eindelijk loslopen', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 10 (1978/79), nr. 33 (4 mei 1979), p. 5; 'Het is waarschijnlijk kenmerkend voor de sociale wetenschappen dat ... bestuurlijke

Paradigma	Marxistisch, kritisch, emancipatoir	Positivistisch, empirisch-analytisch
Onderzoeksfocus	Maatschappelijke factoren (i.e. productieverhoudingen)	Individuele factoren
Democratieopvatting	Experimenteel (i.e. plenaire vergadering)	Juridisch-formeel
Machtsmiddelen	Democratische meerderheden, hoge actiebereidheid en mobiliseerbaarheid	Bestuurlijke posities, curatelestelling, postenblokkade

Afb. 2: Tabel van de concurrerende paradigma's aan de subfaculteit Psychologie.

de historiografie, omdat mijns inziens sprake is van onverenigbare wetenschapsfilosofische tegenstellingen. De twee concurrerende paradigma's in de sociale wetenschappen waren: een positivistische, empirisch-analytische school enerzijds, en een 'kritische', op marxistische leest geschoeide, emancipatoire school anderzijds.⁹

Nergens waren de interne tegenstellingen en de daaruit voortvloeiende bestuurlijke wanorde zo groot als bij de subfaculteit Psychologie.¹⁰ Een marxistische factie wist langdurig democratische meerderheden te organiseren, zo had het bijvoorbeeld een meerderheid in de subfaculteitsraad. Belangrijke wetenschappelijke en bestuurlijke posities werden juist bezet door de empirici, zoals in het dagelijks bestuur van de subfaculteit en het hooglerarencorps. Decaan Jaap Rabbie viel al bij zijn eerste optre-

den in de raad op 'dat de besluiten in de subfaculteitsraad al van te voren vaststonden en dat de "progressieve" [kritische] meerderheid niet meer openstond voor nieuwe informatie die van binnen of buiten de raad kwam'.¹¹ Leden van de minderheidsfactie kregen het idee in de raad 'voor aap' te zitten, en suggereerden zelfs dat hun achterban niet vrijelijk durfde te spreken.¹² Er ontstond een bestuurlijke impasse aan de subfaculteit, die funest was voor de doelmatigheid van het bestuur.

Allerlei zaken die de WUB voorschreef waren op de subfaculteit niet op orde. De meerderheidsfactie rekte de spelregels van het democratisch spel op. Zo werd er een 'plenaire vergadering' bijeengeroepen, wier besluiten werden uitgevoerd en die dus *de facto* fungeerde als een vorm van directe democratie. De voorzitter van de subfaculteitsraad was een student, terwijl dit wettelijk de decaan moest zijn. Ook de organisatie van onderwijs, onderzoek, beheer en administratie was lacuneus. Sommige vakgroepen konden niet eens gevormd worden, omdat de hoogleraar en zijn medewerkers en studenten het

onenigheid zich afspeelde tegen de achtergrond van fundamentele en diepgaande verschillen in opvattingen over wetenschapsbeoefening' zie: J.H. Dijkhuis, 'De Faculteit der Sociale Wetenschappen', in: von der Dunk, Heere en Reinink, *Tussen ivoren toren & grootbedrijf* 480-491, aldaar 481.

9 Koops, Rinsum en Teunenbroek, *De sociale wetenschappen in Utrecht*, 14.

10 Decaan Jaap Rabbie noemde het besturen van de subfaculteit zelfs een hel. René van Hezewijk, 'Geschiedenis van de Psychologie', in: Koops, Rinsum en Teunenbroek, *De sociale wetenschappen in Utrecht*, 67-126, aldaar 89.

11 Auteur onbekend, 'U-raad wil alsnog bemiddelen bij psychologie', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 37 (30 mei 1975), p. 1, 16.

12 R.D., 'College van bestuur gelast onderzoek bij psychologie', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6, nr. 23 (31 januari 1975), p. 1.

niet eens konden worden over de inhoud van beleidsdocumenten.¹³ Verplichte reglementering ontbrak, grote beheervraagstukken bleven onopgelost, en later bleek ook de boekhouding niet op orde. Uiteindelijk greep het College van Bestuur in: de subfaculteit werd tussen 1975 en 1979 onder curatele geplaatst.

Mellenberghs grieven

De curatelestelling is goed te begrijpen als we kijken naar haar aanleiding. Dit was het vertrek van Don Mellenbergh, die zijn ontslag motiveerde in een artikel getiteld 'De verloedering ener subfaculteit'.¹⁴ Mellenbergh, die in 1971 was aangesteld als lector Psychometrische Methoden, kreeg het aan de stok met de plenaire vergadering en de subfaculteitsraad. Het studieplan dat hij had ontworpen werd van de hand gedaan, omdat het geen ruimte liet voor 'projectonderwijs', dat onder studenten in zwang was.¹⁵ Verdere verloedering zag Mellenbergh in de 'alternatievenregeling', waarbij studenten een regulier studieonderdeel zoals een tentamen konden vervangen door een eigen projectplan dat een docent begeleidde.¹⁶ Tot slot bekritiseerde Mellenbergh ook hoe benoemingen van lectoren en hoogleraren verliepen. Het proces vertoonde volgens hem trekken van 'persoonlijkheidsverheerlijking'

13 J.V., 'Ontslag hoogleraar IOP bedreigt opheffen van postenblokkade', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 7 (1975/76), nr. 32 (2 april 1976), p. 7.

14 R.D., 'College van bestuur gelast onderzoek bij psychologie'.

15 G. J. Mellenbergh, 'De verloedering ener subfaculteit', *Wetenschap en Democratie* 1 (1974) 234–249, aldaar 239–240.

16 Ibidem, 238.

waarbij 'intellectuele deskundigheid een hinderpaal voor verdere democratisering van universiteit en maatschappij' leek te zijn.¹⁷

De belangrijke wetenschappelijke en bestuurlijke posities werden bezet door de empirici

Het is slechts een greep uit Mellenberghs klachten, waarvan er meer dan twintig zijn opgesomd. Ten grondslag aan alle frustraties over onderwijs, onderzoek, bestuur en democratie stond echter, ook volgens hemzelf, een wetenschapsfilosofisch verschil van inzicht. Toen hij probeerde door te dringen tot de grondslagen van de problematiek viel hij de volgende redeneertrant van zijn opponenten aan: '(a) alle verschijnselen [...] hebben zich *in de loop der tijd ontwikkeld*; (b) deze verschijnselen zijn dan ook *alleen* te onderzoeken in hun historisch perspectief; (c) de belangrijkste determinanten van de historische ontwikkeling zijn *economisch* van aard'.¹⁸ Hij schrijft over denkstap (c) dat het 'wetenschapstheoretisch niet houdbaar [is]. In moderne wetenschaps-opvattingen wordt een theorie [...] aan strenge empirische toetsingen onderworpen [...] Het theoretisch uitgangspunt, zoals gepresenteerd in stap (c), wordt echter beschouwd als [...] waarheid'.¹⁹ Duidelijk wordt dat Mellenberghs probleem fundamenteel een conflict met

17 Ibidem, 244.

18 Ibidem, 248.

19 Idem.

het marxistische paradigma was, welke onverenigbaar was met zijn eigen empirisch-analytische paradigma.

Curatele

Het pamflet sloeg in als een bom. Het werd bediscussieerd in het nationaal parlement, alle gremia van de universiteit en het *Utrechts Universiteitsblad*. Voor het College van Bestuur was het de ‘druppel die de emmer met klachten deed overlopen’.²⁰ Twee hoge ambtenaren, de heren Rijntjes (hoofd afdeling onderwijszaken) en Kormelink (secretaris van de Rector Magnificus), boden bij het College van Bestuur aan om naar aanleiding van het pamflet bij de subfaculteit Psychologie onderzoek te doen. De hoogwaardigheidsbekleders kwamen al snel tot de voorlopige conclusie dat ‘de kwestie is dat opinies niet klikken’.²¹ Deze karakterisering werd overigens breed gedeeld in de subfaculteit. Een drukbezochte discussiemiddag van de subfaculteit had als doelstellingen ‘explicitering en inventarisatie van de diverse visies in de faculteit, het geven van een aanzet tot overleg [...] en het bevorderen van de meningsvorming der subfaculteitsleden’.²²

Het rapport dat Rijntjes en Kormelink uiteindelijk opleverden omvatte

20 R.D., ‘College van bestuur gelast onderzoek bij psychologie’.

21 R.D., ‘Psychologie reageert op grieven Mellenbergh’, in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 24 (7 februari 1975), p. 1.

22 R.D., ‘Subfaculteit psychologie besprak hele dag problemen in Geertekerk’, in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 25 (14 februari 1975), p. 5.

Afb. 3: De bestuurscrises bij de faculteit Sociale Wetenschappen stapelen zich op. Bron: *Utrechts universiteitsblad*, jg. 6 (1974/75), nr. 28 (7 maart 1975), p. 1, <http://bitly.ws/ujj5>.

zeventien aanklachten.²³ Ten aanzien van beheeraangelegenheden werd een tweede onderzoek afgevaardigd. Terwijl dat onderzoek liep nam het College het beheer van gebouwen, het personeel en de apparatuur over. Er klonk kritiek op de democratische spelregels binnen de subfaculteit. De subfaculteitsvergaderingen dienden te worden voorgezeten door de decaan. Onmiddellijk moest worden gestaakt met stemoverdracht in de vergaderingen van de subfaculteitsraad. Het delegeren van beslissingen naar de plenaire vergadering werd

23 Een brief van het College van Bestuur waarin het subfaculteitsbestuur geïnformeerd wordt over de inhoud van het rapport is gepubliceerd in de eerste jaargang van *Wetenschap en Democratie*.

A. W. Siewersz van Reesema en A. Korff, ‘Onderzoek Subfaculteit Psychologie’, *Wetenschap en Democratie* 1 (1974) 250–254.

verboden. De subfaculteitsraad en zijn commissies kregen een deadline van een maand om de subfaculteitsraad van een reglement en haar commissies van taakomschrijvingen te voorzien, omdat 'elke reglementering' ontbrak.²⁴ Tot slot werd er over de organisatie van het onderwijs opgemerkt dat het afgeven van 'tentamenbriefjes' door onbevoegden gebeurde, en dat het afschaffen van het predicaat 'cum laude' door de raad nietig was, omdat dit een wettelijke basis heeft.²⁵ De taak van Rijntjes en Kormelink veranderde in toezicht houden op naleving van de maatregelen. Als stok achter de deur blokkeerde het College de posten die eerder aan de subfaculteit waren toebedeeld. Ook mocht geen enkele nieuwe vacature gevuld worden.²⁶

'Wetenschapsopvattingen zijn de werkelijke reden tot maatregelen over te gaan'

De subfaculteitsraad reageerde ontzet op het rapport. Een groot aantal aan-

klachten was sterk aangezet of voor publicatie van het rapport al opgehelderd. Zo was stemoverdracht uitdrukkelijk door het College toegestaan, had de plenaire vergadering slechts een adviserende rol, was het slechts eenmaal voorgekomen dat een onbevoegde een tentamenbriefje had afgegeven, en was het besluit om 'cum laude' af te schaffen al teruggedraaid.²⁷ In een scherp oordeel schreef de redactie van het *Utrechts Universiteitsblad* dat 'de rapporteurs de indruk wekken een stok te hebben gezocht om de hond mee te kunnen slaan. Die hond is de democratisering van de subfaculteit, die iets verder gaat dan de WUB toestaat'.²⁸

Mijn betoog is dat het verlangen naar verdergaande democratisering een uitdrukking was van een kritisch, marxistisch paradigma. De aanhangers ervan vormden meerderheden in allerlei belangrijke organen en commissies. Zij achtten studenten oordelingsbevoegd om mee te beslissen over de inrichting van het onderwijs. Internationaal gezien werd de concurrerende empirisch-analytische school echter als consensus, als 'normale wetenschap', aangemerkt. De empirici waren hofleverancier van de bestuurlijke elite, waardoor bestuurlijke impasses ontstonden. Treffend waren de woorden van Rector Magnificus Sjoerd

24 Idem.

25 Een tentamenbriefje is een bewijs dat de student het tentamen heeft behaald, en kon alleen worden uitgeschreven door de bevoegd docent. Ibidem, 252–253.

26 De beruchte 'postenblokkade' werd gezien als chantagemiddel en stuitte op veel verzet, omdat de onderwijskwaliteit eronder leedde. D.B., 'Postenblokkade veroorzaakt grote onderwijsproblemen bij psychologie', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 7 (1975/76), nr. 25 (13 februari 1976), p. 5, 16; T.N., 'Gedeeltelijke opheffing postenblokkade psychologie', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 8 (1976/77), nr. 2 (20 augustus 1976), p. 1.

27 F. Geradts, 'Subfaculteit psychologie krijgt pakket maatregelen opgelegd', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 31 (11 april 1975), p. 1; T.N., 'Subfaculteitsraad psychologie stelt dat het rapport de situatie vertekend'; T.N., 'Psychologen vragen opheldering over rapport', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 33 (25 april 1975), p. 1.

28 Redactie, 'Kuratele', in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 32 (18 april 1975), p. 3.

Groenman, zelf empirist, toen hij de curatelestelling richting de universiteitsraad moest verdedigen: ‘de aard van de wetenschapsopvatting zijn [*sic*] de werkelijke reden tot de maatregelen over te gaan’.²⁹

Nog een vertrek

Nog één episode uit de tumultueuze geschiedenis van de curatelestelling kan als illustratie dienen van mijn betoog. Het gaat om problemen bij de vorming van de vakgroep Ontwikkelingspsychologie. De formele stichting van die vakgroep was één van de laatste hindernissen die de psychologen moesten nemen om uit de curatele te geraken. De officiële vakgroepsvorming vereiste dat er een zogenaemde ‘beleidsnota’ zou komen, ondertekend door hoogleraar Van der Werff. De commissie die met het schrijven daarvan was belast had, met het oog op de uiteenlopende wetenschapsopvattingen, een ‘pluriform’ uitgangspunt genomen. De professor kon dit echter niet met zijn ‘wetenschappelijk geweten’ in overeenstemming brengen, en weigerde het document te tekenen.³⁰ Om uit de ontstane impasse te komen werd voorgesteld om de vakgroep te splitsen, maar ook dit kon niet op de instemming van de professor rekenen. Van der Werff schreef een eigen beleidsdocument en

zette vervolgens de medewerkers bij Ontwikkelingspsychologie onder druk. Wilden zij hun functie behouden, dan werden ze geacht de visie van de hoogleraar te onderschrijven. Bij nader inzien wilde Van der Werff toch niet van anderen eisen ‘in te stemmen met een visie die fundamenteel verschilt van hun eigen opvattingen’.³¹ Hij nam ontslag.

Tot overmaat van ramp ontstond onenigheid over wie Van der Werff moest vervangen, en of de vakgroep alsnog moest worden gesplitst. Opnieuw werden er onderzoekscommissies in het leven geroepen die als eerste taakstelling hadden om de oorzaak van de problemen te achterhalen en vervolgens moesten toezien op het vinden van een oplossing. Hoe dit in zijn werk ging is ‘bepaald geen voorbeeld van openheid geweest’, mopperde het *Universiteitsblad*.³² Wel is bekend dat de leden van de onderzoekscommissie gekozen werden door het College van Bestuur. Het is tekenend dat deze commissie een splitsing van de vakgroepen adviseerde. Dit garandeerde dat ‘beide visies op het vak [...] aan bod komen. Voor één pluriforme vakgroep [zou] nooit een hoogleraar te vinden zijn’.³³ Dit onderstreept de door mij gesignaleerde onverenigbaarheid van wetenschapsfilosofische inzichten.

Conclusie

Pas in 1979, ‘vier jaar later dan de bedoeling was’, was er voor het College aanleiding ‘te veronderstellen, dat het inmiddels in orde gekomen is met de

29 Auteur onbekend, ‘Universiteitsraad steunt psychologen niet’, in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 35 (16 mei 1975), p. 1; Auteur onbekend, ‘U-raad wil alsnog bemiddelen bij psychologie’, T.N. ‘Psychologie akkoord met commissie goede diensten’, in: *Utrechts Universiteitsblad* jg. 6 (1974/75), nr. 38 (6 juni 1975), p. 1.

30 J.V.L., ‘Ontslag hoogleraar IOP bedreigt opheffen van postenblokkade’.

31 Idem.

32 Idem.

33 Idem.

Afb. 4: Frits Müller, psychologie komt niet door militaire keuring. Bron: *Utrechts universiteitsblad*, jg. 6 (1974/75), nr. 32 (18 april 1975), p. 2, <http://bitly.ws/ujjU>.

woest divergerende wetenschapsoptvattingen binnen de subfaculteit'.³⁴ De vraag die voorligt is of de bestuurcrisis aan de subfaculteit Psychologie en de daaruit voortkomende curatelestelling zijn toe te schrijven aan 'dieperliggende problemen in de bestuursstructuur'. Mijn betoog is dat het probleem in essentie paradigmatisch was. Wel is het zo dat de paradigmatische tegenstellingen door de WUB gepolitiseerd werden, omdat er besluitvormende fora ontstonden waarbinnen de meerderheidsfactie haar wil aan de subfaculteit kon opleggen. Het staat ook buiten kijf

³⁴ S.M., 'Kuratele na vier jaar opgeheven. Psychologen mogen eindelijk loslopen'.

dat de doelmatigheidsverhoging middels democratisering, waar de wetgever op gehoopt had, binnen de subfaculteit Psychologie van de RUU niet ontstond. Integendeel, door het radensysteem ontstond een veelal bestuurlijke impasses. Het is deze brede doelstelling van de WUB waardoor Dorsman meent dat er dieperliggende problemen waren in de bestuursstructuur. Voor een deel kan ik daar in mee.

Wat echter interessant is aan deze casus is dat het College voor een deel ingreep, en politiek draagvlak had om zo hard in te grijpen, omdat allerlei zaken juist buiten de kaders van de WUB gebeurden. De wet schreef nou eenmaal voor dat de decaan raadsvergaderingen moest voorzitter, dat er een predicaat 'cum laude' moest bestaan, dat een 'plenaire vergadering' geen bevoegdheden had in besluitvorming, dat commissies van de subfaculteitsraad een taakomschrijving vereisten en dat voor de oprichting van vakgroepen een beleidsnota noodzakelijk was. Eigenlijk raakte de subfaculteit Psychologie in de problemen doordat er binnen de bestuursstructuur die WUB mandateerde, door een (paradigmatisch-factionele) meerderheid besluiten werd genomen die strijdig waren met de WUB. De curatelestelling van de subfaculteit psychologie kan daarom de boeken in als de WUB-paradox.

Floris Boudens studied History and Philosophy of Science at Utrecht University. His thesis focuses on the total reconstruction of Dutch academia from 1945 to 1996, particularly in terms of academic governance. The thesis was supervised by Leen Dorsman and Pieter Huistra.

A great divergence?

How the natural sciences and humanities grew apart in Dutch academia

Fig. 1: Lecture hall of a botanical laboratory at Groningen University, date 1894-1914.
Source: Collectie Groninger Archieven, <https://bit.ly/3vYSz0U>.

Sarah van der Zeijden

In this article, Sarah analyses the development of the relationship between the natural sciences and the humanities in Dutch academia in the nineteenth century. She does so by showing how the faculty structure within universities developed, how laws regarding higher education changed and how professors discussed these developments. Sarah concludes that although the natural sciences and the humanities were not living in complete opposition, their relationship did change, and by the end of the nineteenth century both branches were going in their own specialized directions.

The Netherlands houses a total of fourteen universities, which together account for over three hundred bachelor degrees. When I finished high school and had to pick a degree to pursue, I often felt envious of students who went to university centuries before me, in times when all of these specialised studies did not yet exist and more emphasis was laid on the teaching of broad, encyclopedic knowledge. That made me wonder: how did today's degrees come about and how did they become so different from each other? According to historians of science, it was during the nineteenth century that most of the academic disciplines as we know them today were formed.¹ During this time a new perspective on academia impacted its disciplines, namely the idea that the (natural) sciences were fundamentally different from the humanities and therefore had to be studied in a different way.² This concept has remained influential for a long time, with academics today complaining about the by now seemingly unbridgeable gap between the humanities and the natural sciences.³

In this article, I analyse the development of the relationship between the natural sciences and the humanities in Dutch academia in the nineteenth century, by showing how the faculty structure within universities developed, how laws regarding higher education chan-

ged and how professors discussed these developments.⁴ My discussion will only include the history of universities, but there were many other institutions, founded by regents, professors and local science enthusiasts at which the sciences were practiced.⁵ For the sake of brevity however, these will have to go unmentioned.

Before the nineteenth century: setting the scene of Dutch academia

Until the late sixteenth century, the Dutch Republic had no university of its own; the nearest one was situated in Paris. This changed when the Dutch protestant government realised they wanted to ensure a safe religious study environment for students within the Republic, and therefore needed to establish universities of their own.⁶ In 1575 the first university opened its doors in Leiden. Other cities followed swiftly and by the end of the seventeenth century all seven of the Dutch provinces had their own university sponsored by the state.⁷

4 A note on the use of the word humanities throughout this paper. The concept of 'humanities' or *Geisteswissenschaften*, as most often referred to, only came into being in the late nineteenth century. Using it in another time period could be seen as an anachronism. However, I found it the best and most clear term to use throughout the entirety of this paper, even when describing the studies in periods before the late nineteenth century.

5 Ad Maas, "Civil Scientists: Dutch Scientists between 1750 and 1875," *History of Science* 48 (2010): 1, 77.

6 Hervé Jamin, *De Universiteit Utrecht 1636-2001. Kennis als Opdracht* (Utrecht: Stichting Matrijs, 2001), 16.

7 Willem Otterspeer, *De Wickslag van hun*

1 Fabian Krämer, "Shifting Demarcations: an introduction," *History of Humanities* 3 (2018): 1, 8.

2 Krämer, 'Shifting Demarcations', 7.

3 Michael Bérubé, "The Futility of the Humanities," *Qui Parle: Critical Humanities and Social Sciences* 20 (Winter 2011): 1, 95-107.

Apart from these universities, all cities and towns in the Republic had the right to start a school of their own, called *illustere scholen* or *athenea*. A big difference between these schools and the universities was that only the universities held the so-called *jus promovendi*, the right to give out university degrees.⁸ Another difference was that, in contrast to the *athenea*, the official universities were required to teach courses in all faculties deemed important at the time: theology, law, medicine and the propaedeutic *artes*-faculty. The *artes* program included courses on rhetoric, logic, ethics, philosophy, history, metaphysics and natural philosophy. Passing these courses officially was a prerequisite of enrolling into the higher faculties of theology, law and medicine, although in reality this was rarely checked by professors.⁹

Near the end of the eighteenth century, this education system had lived through its best days. Especially the *artes*-faculty started to burst at its seams. The academic field of the natural sciences was expanding at a rapid pace and there was no space within the *artes*-faculty to teach all the new disciplines coming into existence.

Not much changed until the early nineteenth century. By 1809, the Dutch Republic had ceased to exist and its reign was taken over by French emperor Napoleon Bonaparte, who appointed

geest: de Leidse universiteit in de negentiende eeuw (Den Haag: Stichting Hollandse Historische Reeks, 1992), 14.

⁸ Otterspeer, *De Wiekslag*, 14.

⁹ Joost Kloek and Wijnandus Mijnhardt, *1800, Blauwdrukken voor een samenleving* (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2001), 277.

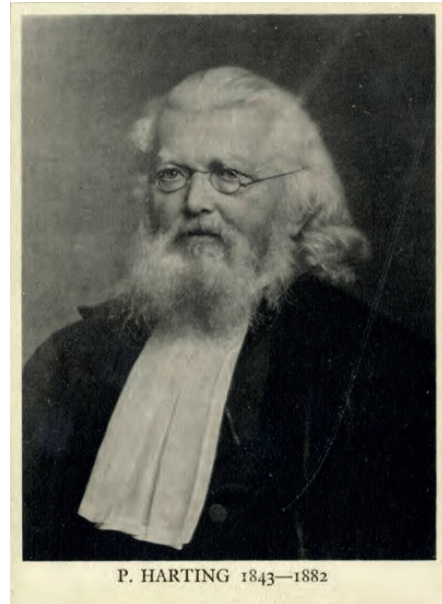

Fig. 2: W.G. Brill, professor of history at Utrecht University, 1859-1882. Source: Collectie het Utrechts Archief, <https://bit.ly/3FgPspo>.

his brother Louis Napoleon to be king of the Netherlands. During his reign, Louis wrote a manifesto on how he wanted to reform the Dutch educational system, including the universities.¹⁰ He advocated splitting the *artes*-faculty into two: one for languages and one for natural philosophy. This could form a solution to the problem that was forming in Dutch academia at the time: due to the amount of disciplines within the natural sciences steadily increasing, the *artes*-faculty was bursting at its seams, with little to no space for expansion.

However, in 1810 Louis got dethroned by his brother, who had other things in mind for the Dutch educational system. Napoleon wanted to incorporate the Netherlands into the Great French Empire and make the university of Paris the head of all universities within the em-

¹⁰ Jamin, *De Universiteit Utrecht*, 102.

pire, degrading all existing Dutch universities to *écoles secondaire*.¹¹ Three years later the French lost their reign over the Netherlands and left the country with a university system that still was in dire need of transformation.

New laws, a new distribution: the first steps to a divide

In 1815 the newly appointed king William I laid the foundations for this much-needed transformation by imposing amendments to the existing Dutch laws on education, called the *Organiek Besluit*. One of these amendments stated that after two years of studying at the *athenea*, a student would be eligible for a university education. Another one concerned the amount of state-sponsored universities (*Rijksuniversiteiten*) within the country. From 1815 onwards, there would only be three official state-supported universities: in Groningen, Leiden, and Utrecht.¹² The other universities would be degraded to *athenea* (most of them would completely cease to exist later that century).¹³

The *Organiek Besluit* also included a new division of the faculties. The three essential faculties, those of theology, law, and medicine, would stay in place, but the propaedeutic *artes*-faculty would from 1815 onwards be split into two: one faculty for literature and philosophy,

and one for mathematics and physics. Both faculties kept their propaedeutic values: theology and law students from then on had to do a propaedeutic test at the faculty of literature and philosophy, medical students at the faculty of mathematics and physics.¹⁴

With the split of the *artes*-faculty, the Dutch universities made their first steps towards a split between the humanities and the sciences. It seemed as if the French education ideal, as thought of by Louis Napoleon, gained ground in the nineteenth-century Netherlands after all. Nevertheless, the two countries' education ideals remained different in one fundamental aspect: the goal pursued by university education. The French emphasised the ideal of practical, applicable scientific knowledge. In France, university education was used to solve social-cultural issues, based on economic, technical or medical scientific knowledge.¹⁵ In the Netherlands, the goal of university education was to educate a scholarly class within society, as was stated in one of the amendments of the law implemented in 1815: '*den leerlingen tot eenen geleerden stand in de maatschappij te brengen*'.¹⁶ The Dutch thus valued knowledge in a platonic sense, not a practical sense. Knowing the truth was connected with knowing the beautiful and the good: knowledge provided a sense of morality. Universities were supposed to deliver a Christian and rational elite, which could contribute to the flourishing of the Netherlands as a whole. Due to this common goal,

11 Ibidem.

12 Throughout the paper, the latter two universities will be discussed, since they were the two largest in the country.

13 Maarten Groen, "Maatschappelijke bevoegdheid. De wetgeving," *EUT report. WM, Eindhoven University of Technology, Department of Philosophy and Social Sciences; Vol. 85-WM-006* (1985), 24.

14 Otterspeer, *De Wiekslag*, 406.

15 Jamin, *De Universiteit Utrecht*, 152.

16 Otterspeer, *De Wiekslag*, 6.

the (natural) sciences and humanities could remain very similar disciplines. They worked towards the same goal, in equal parts. The new-born faculty of mathematics and physics would provide theoretical knowledge on the beauty and truth of God's creation.¹⁷ The practical side of science, like doing research in laboratories, was left to the independent scientific societies. The teaching at the literature and philosophy faculty would provide theoretical knowledge on the history of the world and on eloquence, so that students would be able to express themselves in the right way.¹⁸

The artes-faculty split was the first step towards a split between the humanities and the sciences

During the nineteenth century, the natural sciences developed further and took on new methods. The emphasis was put on observation, and positivism became an important value in the scientific community. The other faculties, including the literature and philosophy faculty, had no problems adhering to these methods as well. Humanities professors also strived for objective, scientific knowledge about their research subjects. History professor Fruin, for example, wrote about the importance of objectivity for the historian in his 1860 inaugural letter. Another example can be found in the work of philology pro-

17 Jamin, *De Universiteit Utrecht*, 159.

18 Otterspeer, *De Wiekslag*, 212.

fessor De Vries, who advocated for a deeper look into the study of language and argued that philology might even be a natural science.¹⁹

After the new amendments of the 1815 *Organiek Besluit* were imposed, even though they were now officially split into two faculties, it seemed as if the sciences and the humanities remained together as they had been before.

German ideals and growing disagreement: the late nineteenth century

During the nineteenth century, it became more and more clear that the 1815 law started to weigh down on the universities. The universities were especially unhappy about not being able to choose their own professors and create facilities of their own.²⁰ As a result of this dissatisfaction, Dutch academics and lawmakers looked across the border to find ways in which to reform and improve the education system. Ultimately, the German system, with its focus on research and specialised scientific disciplines, proved the most appealing.

By 1876, a new law on education was introduced in the Netherlands, which heavily influenced Dutch academia. The general structure of five faculties remained in place, but the faculties of literature and philosophy and of mathematics and physics lost their propaedeutic values. From then on, teachers in secondary education had to prepare students with the required general knowledge on

19 Ibidem, 236-238.

20 Klaas van Berkel, *In het voetspoor van Stevin. Geschiedenis van de natuurwetenschap in Nederland, 1580-1940* (Amsterdam: Boom, 1985), 128.

ethics, philosophy and history society deemed important.²¹ The courses taught within both the humanities and the science faculties were from 1876 onwards equal to the courses taught in the former faculties of law, theology and medicine, which meant that one could now get a university degree at each of the faculties.²²

The role of university professors also changed. They now not only had to supply their students with knowledge on their disciplines, but also were expected to do research. This addition to the professor's duties was based on the German model, where research and education went hand in hand.²³ Another large amendment was that teachers were now assigned to teach a single subject, instead of teaching multiple subjects within their faculties.

These changes impacted both the natural sciences and the humanities. The status of the natural sciences at the universities changed completely. Due to the new regulations for research, professors evolved into learned scientific professionals.²⁴ This, in combination with the fact that there were now individual teachers for each subject, made the natural sciences at the universities more specialised

and professional.²⁵ This professionalisation resulted in more available jobs in the natural sciences, which in turn made the faculty more attractive to get a degree from. Another consequence of the new laws was the building of laboratories by the universities, where research could be done. The faculty of the sciences went from teaching their students about nature, to conducting scientific experiments. The importance of platonic knowledge seemed to have been moved to the background. Not all academics thought of this as a positive development. At Utrecht University, chemistry professor Mulder actively opposed these new laws. He advocated for a return of the old system of broad education and heavily criticised the upcoming specialisation of the natural sciences. The applied science in laboratories had no place at universities, according to Mulder. Education should just be about getting to know nature as God created it.²⁶

The humanities, accommodated in the literature and philosophy faculty, also evolved due to the new laws. Due to the influx of many new teachers and professors who all focused on a single subject, more and more specialisation gradually took place.²⁷ The nineteenth century literature and philosophy faculties were also characterized by a more negative division. Many professors within the faculty did not agree on what research method fit their academic branch best. Part of them still adhered to the positivist or empiricist notion of doing research, in the shape of comparative lan-

21 Otterspeer, *De wieslag*, 408-409.

22 Mathias Matthijsen, *Klasse-onderwijs* (Deventer: Van Loghum Slaterus, 1979), 129.

23 Van Berkel, *Voetspoor van Stevin*, 132.

24 Arjan de Visser and Paul Ziche, 'Beyond Specialization: Generalization and harmony as academic ideas in the Netherlands,' *Sudium* 8, (2015): 3, 144.

25 Bank and van Buuren, *1900*, 270-271.

26 Jamin, *De Universiteit Utrecht*, 159.

27 Otterspeer, *De Wieslag*, 283.

guage studies or the writing of objective dictionaries. On the other hand, there was a desire for making generalisations, something that went beyond the boundaries of empiricism. Professors started to speak out against the method of the natural sciences being used by their colleagues, calling it *bekrompen, plat, eenzijdige dwaasheid*.²⁸ Archaeology professor Holwerda actively advocated against ‘borrowing the method of the natural sciences’, and history professor Bussemaker was averse to using theories of the natural sciences in history, for example when talking about evolution.²⁹ According to him, the subjective role of the historian should be taken into account more than the facts the natural sciences provided. When just reading plain facts, the reader would have difficulty appreciating and valuing them in the right way. With the helpful opinions of the historian, this problem could be solved, and the reader would understand history better.

Conclusion

What can be said about the development of the relationship between the humanities and the sciences at Dutch universities in the nineteenth century? It can probably best be described as a gradual parting. The humanities and (natural) sciences started as a unity in the pre-nineteenth-century Dutch universities, with courses on both subjects being taught within one faculty. The 1815 law on higher education changed this balanced relationship. From then on, there was a humanities faculty of literature

and philosophy and a sciences faculty of mathematics and physics. When a new law in the late nineteenth century put an emphasis on the importance of doing research as a part of university education, the sciences and the humanities diverged further from each other. The natural sciences started specialising and focusing more on practical knowledge by doing experiments in newly-built laboratories. Practical knowledge was completely different from the knowledge produced at the humanities faculty, where subjects could not be studied in laboratories. The professors reacted in different ways to this development: some still tried to adhere to the empirical natural scientific method, while others started to oppose this method and even the natural sciences as a whole, longing to do research outside of strict empirical rules.

From this article, it cannot be concluded that by the end of the century the sciences and the humanities were living in complete opposition to each other. It can be concluded that their relationship changed, mostly due to changes in law, which in turn made changes within the academic infrastructure possible. At the end of the nineteenth century, both branches were going in their own specialized directions, too busy with developing their own disciplines to take a look back.

Sarah van der Zeijden currently is a second-year master's student in History and Philosophy of Science at Utrecht University. Before coming to Utrecht, she obtained her bachelor's degree in History at the Erasmus University in Rotterdam.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, 282-284.

Leen Dorsman

Afb. 1: Leen Dorsman op een symposium. Bron: persoonlijk beheer Jeroen Koch.

Wieger Lagerveld & Omar Bugter

In een nummer ter ere van zijn afscheid, moet eigenlijk ook Leen Dorsman zelf aan het woord komen. De vraag is hoe je dat doet zonder dat hij erachter komt dat we in het geheim een exclusieve editie voor hem maken; een dunne lijn. We hebben de De passie van-rubriek gebruikt als dekmantel en aangegeven dat het een interview voor een reguliere editie betreft. Vanuit deze zogeheten leugen om bestwil hebben we een uitgebreid gesprek gevoerd met Leen in zijn kantoor aan Drift 6, met deze Passie van Leen Dorsman als resultaat.

Er heerst een zeker gevoel van déjà vu wanneer we plaatsnemen in de werkkamer van de hoogleraar universiteitsgeschiedenis. Hij is namelijk al eens eerder, in 2014, door de *Aanzet* geïnterviewd over zijn passie. Nooit eerder maakte iemand twee keer zijn opwachting in deze rubriek. Leen Dorsman geeft dan ook aan ‘zeer vereerd’ te zijn.

Kan iemands passie veranderen in een tijdspanne van acht jaar? Als we Leen vragen of hij zich herinnert waar hij het destijds over had, antwoordt hij: ‘Volgens mij heb ik een heel verhaal over de universiteit geklept, die eerste keer.’ Aan die passie voor de universiteit en het plezier in zijn werk is volgens hem niks veranderd. ‘Het is gewoon vanwege de passie voor je vak dat je dit doet. Het is een zegen dat je van die passie je beroep kan maken.’ Het is wat hem betreft ook een beroep dat voorbij gaat aan 9-tot-5-werkdagen en een vaststaande pensioenleeftijd: ‘Er is iets, een soort roeping, een soort passie, die je toevallig in dit beroep kwijt kunt. En dat houdt niet op per, weet ik veel, 1 augustus. Nee, dat zal altijd blijven.’

Een belangrijk onderdeel van die functie als historicus, volgens Leen, is het maken van maatschappelijke impact. Dit ziet hij ook veel om zich heen: ‘Ik heb heel vaak dat ik naar de tv kijk of de radio luister, of wat lees, dat ik dan gewoon weer thuis ben.’ Daar komt hij namelijk vaak de collega’s die hij dagelijks op de Drift ziet ook weer tegen. Daarnaast moet je de invloed die je als historicus en met name als docent op studenten hebt, niet onderschatten. Leen vertelt over een ontmoeting met een oud-student die 35 jaar geleden een lezing van hem had bijgewoond. Het ging om een avondle-

zing van de UHSK voor niet meer dan zeven studenten, waarin Leen vertelde over boeken waar hij gepassioneerd over was. 35 jaar later wist deze oud-student nog precies om welke boeken het ging. ‘Toen dacht ik: wow, als je zoiets kan overdragen aan mensen en 35 jaar later zeggen ze van “ik vond het zo tof dat je dat verhaal vertelde, ik weet het nog precies”, daar ben ik erg trots op. Niet voor mezelf, maar dat wij dat als historici en docent doen en kunnen.’

Aan die passie voor de universiteit en het plezier in zijn werk is niks veranderd

De anekdote laat zien hoelang Leen al in contact staat met studenten. Het roept de vraag op of hij gedurende al die jaren de student en docent in het algemeen heeft zien veranderen. In de geluiden dat studenten tegenwoordig oppervlakkig zouden zijn en geen letter meer op papier kunnen krijgen, gaat hij in elk geval niet mee: ‘Dat vind ik echt flauwekul’. Er is vast wel iets veranderd, en wellicht zitten de spellingsregels er wat minder goed in, maar hij gelooft niet dat de studenten van nu minder zijn dan eind jaren zeventig, toen hij zelf studeerde. Wel denkt hij dat studenten toen meer actiebereid en politiek geëngageerd waren. Over de verandering van docenten is de hoogleraar duidelijk: ‘Die zijn echt stukken beter geworden.’ Docenten die er met de pet naar gooiden en bijvoorbeeld lessen eerder op lieten houden of scripties op hun bureau lieten verstoffen, dat kan gewoon niet meer. ‘De oude academische atmosfeer van “we kijken wel”

en “studenten doen er nauwelijks toe”, bestaat niet meer.’ Het getuigt van professionalisering.

Lange carrière

Het is duidelijk dat de passie van Leen nog altijd bij zijn werk aan de universiteit ligt. Het enthousiasme spat er in het gesprek ook vanaf, tastbaar gemaakt door de vele anekdotes die hij moeiteloos ophaalt. Je gaat haast denken dat Leen vanuit zijn raam aan de Drift de Universiteit Utrecht (UU) altijd al heeft kunnen overzien en bestuderen. Hier is echter een lange weg aan voorafgegaan, eentje die begon bij de school van journalistiek. Een stage bij het *Brabants Dagblad* op kantoor in Oss deed hem inzien dat dit niet was waar hij terecht wilde komen. Hoewel hij er in twee maanden veel leerde, verwachtte hij dat als dit zijn voorland was hij zich intellectueel niet voldoende kon ontwikkelen.

Leen ging geschiedenis studeren en werd student-assistent bij de afdeling historiografie en theorie van de geschiedenis. Dit was volgens Leen ‘wel een wereld waar ik snel in de gaten had dat ik erbij wilde horen.’ Toen zijn baas vroeg of hij interesse had in een vrijgekomen deeltijdbaan twijfelde Leen niet en leverde zijn scriptie, die hij eigenlijk al een hele tijd af had, gelijk in om aan het werk te kunnen. Na dit eerste baantje volgde een periode waarin hij meer dan twintig tijdelijke contracten had bij de UU. ‘Soms drie maanden, dan weer zes maanden, dan weer twee verschillende contracten naast elkaar.’ Dat klinkt voor ons als een onzeker bestaan, en misschien ook wel als een oneerlijk systeem. Leen wil aankomende collega’s vooral meegeven dat het nu eenmaal lastig kan zijn om een vaste baan aan de universiteit te krijgen, en zich ook voor te bereiden om tijdig de stap te kunnen zetten

Afb. 2: Leen Dorsman met collega's tijdens een excursie. Bron: persoonlijk beheer Jeroen Koch.

Alb. 3: Van links naar rechts: Jeroen Koch, Leen Dorsman en Egbert Heslinga. Bron: persoonlijk beheer Jeroen Koch.

om iets anders te gaan doen. ‘Dit is wel een erg leuke baan, maar het is niet zalmakend. Er zijn tal van leuke banen. Kijk goed om je heen en kijk wat je interessant vindt.’ Maar dat het een harde wereld is, kan Leen beamen. Hij houdt er de volgende instelling op na: ‘Het is ook een keuze. Ik heb zelf die keuze gemaakt, altijd met het idee van: ik spring op die kar, misschien donder ik er een keer af en dan is het jammer, is het afgelopen, maar dan heb ik het tenminste geprobeerd.’

Leen als bestuurder

Leen, die de afgelopen jaren de functies van departementshoofd en afdelingshoofd bekleedde, zegt de discussie over de vele tijdelijke contracten aan de UU nu ook vanuit zijn perspectief van bestuurder te kunnen zien. Het systeem is ingewikkeld, zeker als je als faculteit financieel gezien omhoog zit. Zo zegt hij

‘dat wij het niet doen omdat we het leuk vinden om mensen tijdelijk een baan te geven, maar omdat we soms geen kant op kunnen omdat de financiering gewoon bizar is.’ Als bestuurder kom je daar vaak tussen verschillende belangen in te zitten.

Ondanks die moeilijkheid praat Leen gepassioneerd over het besturen. Op de vraag of hij inmiddels ook voor het bestuurlijke gedeelte een passie heeft ontwikkeld, antwoordt hij: ‘Ja zeker, dat heb ik wel gekregen. [...] Dat je dingen voor elkaar kan krijgen door met die te gaan praten, en dan weer met die, en dingen aan elkaar knopen en als er een probleem is helpen het op te lossen.’ Hoewel Leen vroeger nooit had gedacht zo veel plezier te beleven aan het besturen, waren er terugkijkend naar zijn jongere jaren wel al tekenen die daarop wezen. Zo was hij als student bijvoorbeeld al voorzitter van de stichting voor

jeugd en jongeren in de wijk Buiten Wittevrouwen. De laatste jaren als departementshoofd voelden dan ook zeker niet als een route richting de uitgang: ‘Terwijl iedereen zegt van “hoe lang moet je nog?”, denk ik eigenlijk “hoe lang mag ik nog?”. Ik vind het eigenlijk heel leuk om te doen.’

In de toekomst

Desondanks is er in augustus een einde gekomen aan de lange carrière van Leen Dorsman. Een pensioen biedt tijd voor andere dingen, zou je zeggen. Leen heeft al het een en ander in zijn hoofd. Onder andere de afscheidsrede die hij in februari geeft in de aula van het Academiegebouw. Verder wil hij graag een boek schrijven over F.C. Donders, een negentiende-eeuwse Nederlandse hoogleraar. Interessant vindt hij met name de maatschappelijke rol van de historicus of wetenschapper, ‘de wetenschapper als burger’.

‘Je kunt mij regelmatig languit in het gras vinden om insecten te fotograferen’

Wat ook op de planning staat, is het kopen van een nieuw fototoestel voor een grote hobby: ‘Ik fotografeer insecten. Je kunt mij regelmatig languit in het gras vinden om insecten te fotograferen. Dat is een fascinerende wereld.’ Leen vertelt ons over een lieveheersbeestje dat hij laatst zag. Door zijn beeldende en zeer gedetailleerde verhaal zien we het beest-

je haast in slow-motion voor ons opstijgen. ‘En dat gaat op zo’n klein niveau, dat functioneert gewoon allemaal. Dat vind ik echt fascinerend. Ik geloof niet meer, maar je zou er bijna een godsgedoeve van krijgen. Dat is kul, daar geloof ik niet in, maar het is verwondering dat dit kan. En ik wil dus een grote camera met een enorme macrolens om dat vast te kunnen leggen.’ Absoluut wat anders dan zijn huidige werk bij het departement.

Gezicht van de opleiding

Aan het einde van ons gesprek kijken we nog eens terug op zijn lange loopbaan. Een carrière waarin hij veel noemenswaardige mijlpalen heeft bereikt. De vraag komt op wat dit nu allemaal heeft betekend. Voor Leen is een deel daarvan wat er, mede onder zijn leiding, door het departement is bereikt en opgezet. Neem bijvoorbeeld het aanstellen van een stagecoördinator binnen het departement en het opzetten van de Engelstalige bachelor. ‘Wij hebben hier bij geschiedenis toch een paar dingen uitgevogeld die goed bevallen zijn, die impact hebben gehad. En dat doe je samen, dat doe je niet alleen,’ aldus Leen.

Over zijn werk als historicus zegt Leen dat hij geen groot wetenschapper is, maar het mooi vindt om te zien wanneer een van zijn artikelen weer ergens in terugkomt of wordt gebruikt. De trots spat echter pas echt van zijn gezicht wanneer hij begint over de impact die hij heeft gehad op studenten: ‘Als ik terugkijk, dan denk ik aan iets als mijn erelidmaatschap van de UHSK, en dan denk ik: ja, blijkbaar heeft het impact gehad wat ik gedaan heb, want anders doen studenten dat niet voor je. Ik ben docent van het

jaar geworden van de UU in 2000. Daar was ik onwijs blij mee. Dan denk ik: blijkbaar is wat ik doe echt niet zinloos.’

Dat is wat ons betreft zacht uitgedrukt. Leen heeft generaties geschiedenisstudenten geïnspireerd en was voor velen echt een centraal gezicht van de opleiding. Leen neemt officieel dan wel afscheid van de opleiding en universiteit, maar iets zegt ons dat hij nog wel eens voorbij zal komen.

Leen Dorsman (1955) was Professor of History of Universities, in particular Utrecht University. He taught and researched historiography and theory of history. Alongside this academic work, he held several positions at the Department of History and Art History, including Head of Department. He retired on August 1st, 2022.

‘Blijkbaar heeft het impact gehad wat ik gedaan heb, want anders doen studenten dat niet voor je’

Afb. 4: Leen Dorsmans promotie, 4 december 1990. Van links naar rechts: Ed Jonker, Leen Dorsman, Carlien Dorsman-Gebuijs en Pim den Boer. Bron: persoonlijk beheer Jeroen Koch.

The Myth-buster and the Patriot

An investigation into the history-writing of Petrus Scriverius and Jan Wagenaar

Fig. 1: Bartholomeus van der Helst, *Portrait of Petrus Scriverius*, 1651. Bron: Collectie Lakenhal, <https://bit.ly/3fD2yF7>.

Bart Bouwman

In this article Bart Bouwman investigates in what way the 'Historic Pyrrhonism' movement influenced the development of history-writing in the Dutch Republic from the 17th to the 18th century. He does so by comparing two of the most well-known Dutch historians: Petrus Scriverius (1576-1660) and Jan Wagenaar (1709-1773). Bart concludes that Scriverius was influenced more by Pyrrhonism, whereas Wagenaar regressed somewhat from it. Therefore, this case study supports academic literature that suggests the method of history-writing did not necessarily develop in the Dutch Republic from the 17th to the 18th century.

Before the 17th century, much history-writing was based on ancient sources. During the Enlightenment, however, these sources were suddenly being called into question. Some scholars of this time even went as far as to claim that many of the antique texts were fakes.¹ This sentiment of doubt grew among the historians and antiquarians of the 17th century and the increasing skepticism gave rise to a movement that came to be known as historical Pyrrhonism.² This movement can most aptly be described as a skeptical attitude toward determining the reliability of historical evidence.³

The newfound and increasing skepticism within history-writing, and more specifically among the Pyrrhonists, inspired many historians to rethink their methods and to start philosophizing about what makes certain types of evidence more reliable or unreliable than others. Before the rise of the Pyrrhonists, historical texts were primarily used as sources for history, but now other types of evidence were considered, such as archaeological artifacts. Archaeology, as the historian Arnaldo Momigliano describes, 'brought something of the scientific method of direct observation into

historical research.'⁴

Historian Matytsin Anton claims that this skepticism is one of the main factors behind the 'reshaping' of the history discipline.⁵ However, historian Daniel Woolf writes in his book 'A Global History of History' that it is not until somewhere in the 18th century that we can find the origins of modern history-writing, which is well after the rise of the Pyrrhonic historians.⁶ This begs the question: how did the methods of history-writing develop throughout Europe? One interesting starting point of inquiry is the Dutch Republic of the 17th and 18th century. Findings made by historians Margaret Jacob and Wijnand Mijnhardt indicate that Dutch historians of the 18th century were, in some ways, considered to be inferior to those of the 17th century.⁷ The historians of the Dutch Republic are thus somewhat of an exception: they do not fit comfortably into either the trend described by Woolf, or the progression of history-writing due to increased skepticism as described by Anton.

Did historians of the 18th century throw the methods of their predecessors by the wayside, as Jacob and Mijnhardt's comment would suggest, or did they build and expand upon the methods of

1 Anton Matytsin, "Historical Pyrrhonism and Historical Certainty," in *Pour Et Contre Le Scepticisme: Théories Et Pratiques De L'antiquité Aux lumières*, ed. Argaud Élodie et al. (Paris, Île-de-France: H. Champion, 2015), pp. 243-259, 243.

2 Arnaldo Momigliano, "Ancient History and the Antiquarian," *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 13, no. 3-4 (1950): pp. 285-315, <https://doi.org/10.2307/750215>, 295.

3 *Ibid.*, 296.

4 *Ibid.*, 300.

5 Matytsin, "Historical Pyrrhonism and Historical Certainty," 244.

6 Daniel R. Woolf, *A Global History of History* (Cambridge, Cambridgeshire: Cambridge University Press, 2011), 232.

7 Margaret C. Jacob and Wijnandus Wilhelmus Mijnhardt, *The Dutch Republic in the Eighteenth Century: Decline, Enlightenment and Revolution* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1992), 170.

their predecessors? The apparent contrast between Dutch historians in the 17th and 18th century deserves further examination, which is why this essay will focus on the following question: in what way did Pyrrhonism influence the development of history-writing from the 17th to the 18th century in the Dutch Republic?

In order to shed light on this question, a comparison will be made between two of the most well-known Dutch historians: Petrus Scriverius (1576 – 1660) and Jan Wagenaar (1709 – 1773).⁸ Scriverius and Wagenaar were both very interested in the history of their fatherland and the origins of the Batavian people. Because of their authoritative positions as history-writers of their time and their common interest in the history of the fatherland, these historians are perfect candidates for a comparison of historical methods between the 17th and the 18th century.

Scriverius is considered by some to be somewhat of a revolutionary historian

For both historians, a short overview of the political and historical context in which they worked will be given, after

8 Sandra Langereis, *Geschiedenis Als Ambacht: Oudheidkunde in De Gouden Eeuw: Arnoldus Buchelius En Petrus Scriverius* (Hilversum, North Holland: Verloren, 2001), 9.; André Horlings, “André Horlings Publicaties,” Wagenaar schreef ‘voor Volk’; niet ‘voor Vorst’, November 4, 2004, <https://horl.yolasite.com/jan-wagenaar.php>.

which their historical methods will be investigated. Then, their respective historical methods will be compared, which may provide insight into how history-writing developed in the Dutch Republic during the 17th and 18th century, and to what degree Pyrrhonism influenced these historians. Lastly, in the conclusion, the results of the analysis will be put in a broader historical perspective.

The 17th century and Scriverius the myth buster

Scriverius is considered by some to be somewhat of a revolutionary historian in the Dutch Republic. According to historian Sandra Langereis, Scriverius was one of the first scholars that helped dispel many of the myths that surrounded the origins of the Fatherland; she therefore aptly calls him a ‘myth buster’.⁹ Scriverius was born just four years after the resurgence of the Dutch Revolt against the Spanish, which meant that he grew up in a time of war and strife. The newly-formed Dutch Republic served as an iconic turning point in Western-European history, as it marked the ‘collapse of the old faith’.¹⁰ The new Dutch society strove to emancipate itself from the Spanish crown, in favor of more autonomy, certain liberties, and, with this, also seceded from the Catholic Church and its absolute authority. The Dutch Republic quickly founded two universities, in Leiden and Franeker, with the goal of training new citizens for ‘careers

9 Langereis, *Geschiedenis als ambacht*, 9.

10 Jonathan Irvine Israel, *Dutch Republic: Its Rise, Greatness and Fall, 1477-1806* (Oxford, Oxfordshire: Clarendon Press, 1995), 567.

in the province'.¹¹ The Dutch Republic became a safe haven for Protestants and Leiden a center of publishing.¹² This uniquely tolerant society of the Dutch Republic is perhaps responsible for the rapid immigration of students, because it also stimulated the immigration of prominent scholars from all over Europe.¹³ The Republic recognized the worth of the immigration of these foreign minds and therefore sought to lure a prominent humanistic scholar to Leiden University. His name was Joseph Scaliger (1540-1609).¹⁴

It is during these early 1590's that Petrus Scriverius also studied at Leiden University. After graduating with a law degree, Scriverius decided not to pursue a career in this field, but focus on the arts and literature instead. This is how Scriverius came into contact with Joseph Scaliger, and it is possible that it was Scaliger who inspired Scriverius to pursue history-writing, as Scriverius was one of the few students at Leiden University who was allowed to attend the private lectures of Scaliger.¹⁵ Here, Scriverius learned of the philological method and how to trace sources by examining writing mistakes, which eventually also played a role in his history-writing.¹⁶ This initially led Scriverius to an interest in classical literature and sources which, perhaps not surprisingly, eventually in-

11 Ibid., 571.

12 Ibid., 571.

13 Ibid., 572.

14 Ibid., 575.

15 Langereis, *Geschiedenis als ambacht*, 111.

16 Ibid., 121.

Fig. 2: Petrus Scriverius, *An example of the use of archeological evidence*, 1601. Bron: The British Museum, <https://bit.ly/3hg2t13>.

spired Scriverius to take an interest in the history of his own fatherland.

At the time, histories of ancient Rome and Greece were abundant, but national histories were few and far between.¹⁷ With the rise of new political and religious ideals, the need for a traceable origin for the people of the fatherland also increased.¹⁸ Scriverius also seems to have followed this trend and it was in his 30th year of life that he first published a work on the subject of national history.¹⁹

17 Momigliano, "Ancient history and the antiquarian," 293.

18 Ibid.

19 Langereis, *Geschiedenis als ambacht*, 118.

‘Oudt Batavien nu ghenaeamt Holland’, a short book that described the history of Holland from the earliest known period until the war with the Spaniards. It is also in this book that Scriverius writes about his method of history-writing and which sources he used, making it a useful basis of inquiry into Scriverius’ method. He starts off his book with a statement that clearly indicates his skepticism in contrast to his predecessors and peers:

While reading, you will find that I have not used the nefarious methods in practice today: those that, at first glance, promise gold, but provide no guarantee: and which are nothing but empty hulls on the inside [...].²⁰

Clearly, Scriverius saw that his predecessors were careless with their historical methods, which most likely led to nefarious interpretations and handling of sources. Scriverius believed that everything his predecessors had written about the origins of their people was a lie.²¹ He clearly believed that only documented sources were to be used for history-writing, with one of the only sources that shed some light on the ancient origins of their people being the work of the Roman historian Cornelius Tacitus (56 – 120 CE). Furthermore, some of the only and earliest sources Scriverius was forced to use were fables and farces, because, as Scriverius mentions: “There were few books.”²² He seemed particularly frustrated with the insistence of

chronicle-writers to use ancient Greek sources.²³

Interestingly, Scriverius mentions the value of archeological evidence such as obelisks, columns and objects made from copper. He calls these types of artifacts ‘eternal memorials’.²⁴ Apart from using written sources, he does seem to use archeological evidence, as he makes mention of, for example, coins that have been found which display the faces of Roman emperors, ancient pottery and paving stones.²⁵ He clearly values this type of evidence and this, combined with his distrust of ancient Greek sources, shows that he has some similarities in method with the Pyrrhonists. He is not necessarily one of them, as he makes abundant use of archaeological evidence and does put some trust in written sources, but he did not use these sources at face-value, which was indicative of his predecessors.

The 18th century and Wagenaar the patriot

According to historian Ben Israel, the Dutch Republic was one of the leading societies in spreading the newfound rational principles of Newtonian science in the 18th century and it is in this time that Jan Wagenaar lived and worked. The methodical principles of Newtonianism did not merely influence the natural sciences, but apparently also ‘spilled over’ into other disciplines, such as history.²⁶ In this, the trend described by Woolf can

20 Petrus Scriverius, *Beschrijvinge Van Out Batavien*. (Amsterdam, North Holland: Ian E. Cloppenburg, 1636), A 2.

21 Ibid., A 3.

22 Ibid., A 4.

23 Ibid., A 5.

24 Ibid., A 4.

25 Ibid., 11, 14, 15.

26 Israel, *Dutch Republic*, 1055.

also be recognized: the more rational principles of inquiry from natural philosophy influenced historical inquiry. However, Israel's description does not show the skepticism and Pyrrhonism which was apparently more common during the 17th century.

Wagenaar sought to provide the Dutch citizens with a complete history of the fatherland

Jan Wagenaar never attended a university, in contrast with Scriverius, as the costs were too high.²⁷ However, this did not stop him from studying history and different subjects.²⁸ His greatest work was *A History of the Fatherland*, published in twenty volumes. In the introduction of the first volume, Wagenaar explicitly describes the sentiment that was rising among citizens: people wanted a national history and, in fact, one would struggle to find someone who 'would not be ashamed to be completely unknowledgeable of that which, up until his time, happened in his city, Country and to his ancestors'.²⁹

This quote suggests that the Dutch

27 Robertus J. Castendijk, *Jan Wagenaar En Zijn "Vaderlandsche Historie"* (Schiedam, South Holland: Wijchers, 1927), 12.

28 Ibid., 14.

29 Jan Wagenaar, *Vaderlandsche Historie, Vervattende De Geschiedenissen Der Nu Vereenigde Nederlanden Inzonderheid Die Van Holland*, 2nd ed., vol. 1 (Amsterdam, Noord-Holland: Isaak Tirion, 1770), I. Translated by Bart Bouwman.

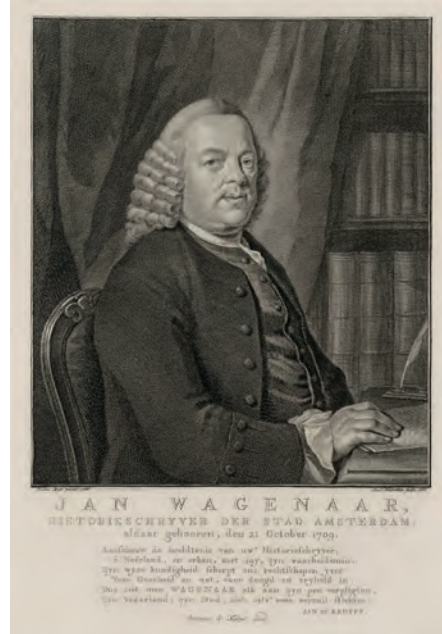

Fig. 3: Jacobus Buys, *Portrait of Jan Wagenaar*, 1766/67. Bron: Stadsarchief Amsterdam, Amsterdam, <https://bit.ly/3T7hVDI>.

people were very interested in their own national history. However, Wagenaar also mentions that the Dutch citizens struggled to actually acquire any knowledge about their nation, because of the lack of a complete history of the fatherland. Wagenaar sought to remedy this with his works.³⁰

There are several interesting passages in Wagenaar's introduction that show how he, as a historian, thought about history and his predecessors. The histories of the fatherland that were written before him were mostly concerned with the history of rulers. Wagenaar wanted to take a different route: he wished to 'describe the History of the People, not necessarily that of the ruler', as it is of course the people who are the standard

30 Ibid., II.

bearers of Dutch values.³¹ Wagenaar recognized a constant identity of the Dutch throughout history and he describes this identity as: ‘the harassed, repressed, revived and triumphant Freedom of the Fatherland.’³²

This all sounds fairly biased and unobjective from the outset, but Wagenaar was quick to provide a disclaimer: ‘we propose the impartiality as a Main Law’.³³ Wagenaar realized that it was problematic and unproductive to simply guess what might have happened and claim this guess as historic truth if one did not have enough evidence. Instead, Wagenaar filled in the gaps where it was necessary, but provided explicit commentary as to why he thought some historical event happened in the way it did. With this method, Wagenaar wanted to be transparent and thus remain impartial.³⁴

Another interesting point regarding his view on history-writing is that Wagenaar believed that it was very important to not just cite the historians that preceded him, which was apparently common at the time, but to review and research the primary sources with his own eyes.³⁵ Wagenaar writes that sources and evidence about the ancient history of the Dutch people were scarce. Like Scriverius, he mostly relied on fables and songs of bards that were documented by Cornelius Tacitus. He also mentions Plinius and other prominent Roman historians

and figures as sources for his history.³⁶ His method seems to rely mainly on written sources such as monastic scripts, year-reports and histories written by clerics such as Gregory of Tours.³⁷ Here some of the Pyrrhonic sentiment can be found, as Wagenaar mentions that sources written by monks are not always trustworthy as they are often ‘joined together by miraculous images, dreams, healings and what not’.³⁸

Wagenaar seems to have ignored sources that Scriverius explicitly used

Although Wagenaar gives an extensive account of many written sources he used to determine the history of the Dutch people, he seems to not have given any attention to other types of source material. No mention is made of archaeological evidence.

Comparison

Scriverius and Wagenaar provide for an interesting and fitting comparison as they were both prominent historians of their time and both wrote about the history of the Netherlands. Nevertheless, an important difference to highlight is that Wagenaar did not attend university, whereas Scriverius did. It is not unlikely that the philology Scriverius was taught led him to employ a more rigorous method in his research. Despite having a seemingly less expansive method, how-

31 Ibid., V.

32 Ibid., VIII.

33 Ibid., IX.

34 Ibid., IX.

35 Ibid., X.

36 Ibid., XIV.

37 Ibid., XVII.

38 Ibid., XVIII.

ver, Wagenaar's work did become very well-known.

After examining the methods of Scriverius and Wagenaar, it is clear that they were both more skeptical toward written sources than some of their predecessors. However, Scriverius seems to have been more skeptical and perhaps more influenced by the Pyrrhonists than Wagenaar. Whilst describing his method, Wagenaar does not mention evidence other than written sources. Although he clearly looks at history with a skeptical eye as the Pyrrhonists would, he seems to have abandoned their deep distrust of the ancient sources and furthermore seems to not consider other types of evidence.

Scriverius is explicit in how he wants to break with the methods of those that have come before him and uses language that indicates his skepticism of sources in history-writing. To support his interpretation of the history of the Batavians during the Roman period, he does not solely rely on the work of Cornelius Tacitus or other Roman historians, but explicitly mentions artifacts of this period. This stands in stark contrast with Wagenaar, who acknowledges that Tacitus' work is all we have to illuminate these more ancient times of the Batavians. His method thus ignores valuable evidence.

Conclusion

Both Scriverius and Wagenaar seem to be influenced by the skepticism of the 17th century and the Pyrrhonism that came along with it. However, Wagenaar seems to have ignored sources that Scriverius explicitly used. This observation echoes what Jacob and Mijnhardt already showed: in some ways the method of

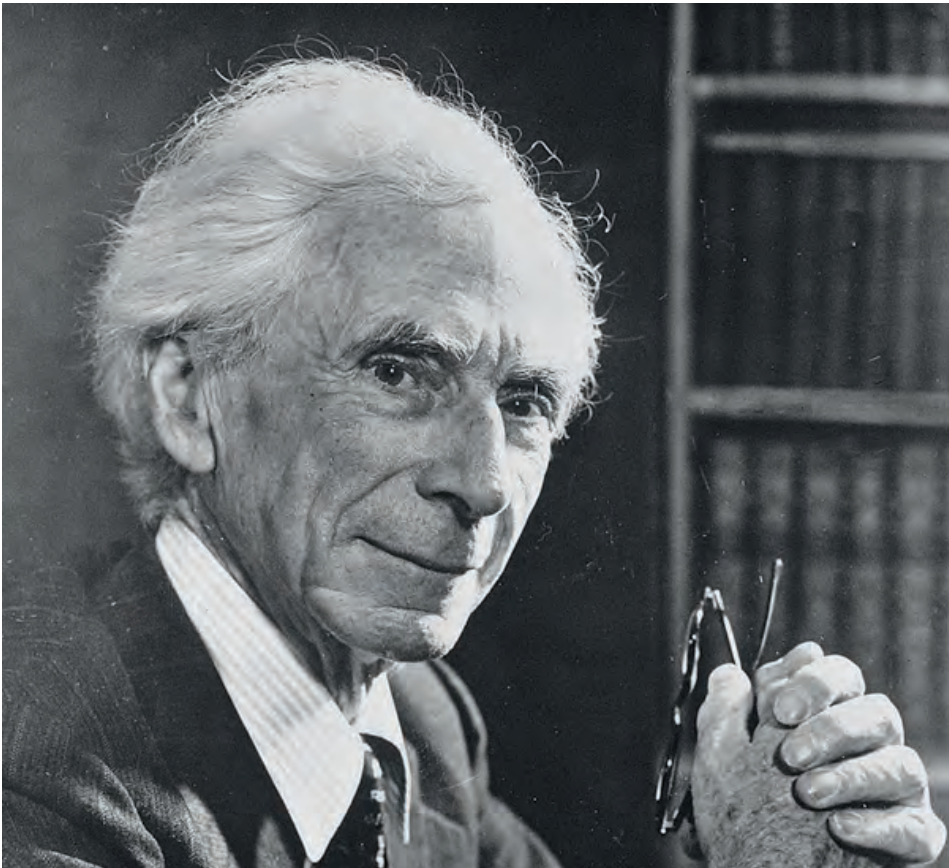
Wagenaar in the 18th century is inferior to the method of the 17th-century historian Scriverius.

By comparing the methods of Scriverius and Wagenaar, one thing has become clear: both are aware of the problems that sources can have and follow the trend of growing interest in national histories. However, Scriverius seemed to have been influenced more by Pyrrhonism, whereas Wagenaar seems to have regressed somewhat from the skeptical tradition. It is likely that it is Scriverius' education in philology that inspired his more rigorous method. Yet it remains telling that the work Scriverius did on this front of history-writing in the 17th century did not carry over into the work of Wagenaar, despite Scriverius being quite well known. Therefore, echoing the findings made by Jacob and Mijnhardt, this case study shows that between the 17th and 18th century, at the very least in the case of Scriverius and Wagenaar, the method of history-writing did not necessarily develop in the Dutch Republic.

Bart Bouwman is a master's student of History and Philosophy of Science. During his master's he delved into many historical subjects, including the history of the humanities. He is currently working on his thesis, which is concerned with an entirely different subject: moral responsibility in artificial intelligence.

Continentaal en analytisch

De slag om de filosofie

Afb. 1: De analytische filosoof Bertrand Russell (1872-1970). Bron: Nationaal Archief, <https://bit.ly/3HazVtY>.

Danique van Houte

This article discusses two opposing disciplines: analytical and continental philosophy. Danique van Houte first describes the supposed differences, but at the same time points out the inconsistencies of the distinction. She argues that the parting of the two disciplines was not caused by metalogical or geographical aspects. Instead, it was caused by the historical tensions of the two World Wars.

Menigeen die zich weleens in de universitaire sferen van de filosofie waant, is in aanraking gekomen met de grote kloof tussen twee elkaar bestrijdende disciplines die de filosofie vanaf de twintigste eeuw kenmerkt. Waar de diverse filosofische disciplines vóór het ontstaan van deze tweestrijd nog altijd met elkaar in gesprek waren, leek dit later onmogelijk.¹ In 1899 was de analytische Bertrand Russel die zich in 1949 fel uitsprak tegen het Duitse idealisme en mysticisme van de continentalen, nog vruchtbaar in gesprek met continentalen als Henri Bergson.² In de twintigste eeuw deed zich een ontwikkeling voor die een dergelijk open klimaat ten einde bracht. De nieuwe splitsing tussen continentale en analytische filosofie sloeg bruggen kapot, voedde een uitgesproken wederzijds disrespect, en resulteerde in een institutionele scheiding tussen twee aparte manieren van filosofie bedrijven, met bijzonder weinig mogelijkheid tot dialoog.³ Toen de continentale Maurice Merleau-Ponty in 1960 tijdens de Royaumont-conferentie

opperde: ‘Notre programme n’est-il pas le même?’ (Is ons programma niet hetzelfde?), antwoordde de analytische Gilbert Ryle: ‘J’espère que non.’ (Ik hoop het niet).⁴

Een aanzienlijk deel van de westerse filosofische canon – van veel post-socratici zoals Plato en de gehele scholastieke filosofie in de middeleeuwen, tot een groot deel van moderne, vooral Europese, filosofen – werd plots continentaal genoemd. Deze benaming werd het meest gebruikt als synoniem voor het Duitse idealisme, fenomenologie of kritische theorie, maar uiteindelijk werden ook het Franse existentialisme, structuralisme, postmodernisme, speculatief realisme, feministische theorie, en vele andere stromingen eronder geschaard.⁵ Vanaf de twintigste eeuw werd deze discipline fel bekritiseerd door de nieuwe zelfbenoemde (Angelsaksische) analytici. Zij pleitten voor de logica als instrumentarium, de empirie als bron van alle kennis, en een eenheid met de wetenschap, in zogenaamd directe tegenstelling tot de continentalen.

1 Andreas Vrahimis, ‘Legacies of German Idealism: From the Great War to the Analytic-Continental divide’, *Parrhesia* 24 (2015), 100.

2 Sherah Bloor, ‘The Divide Between Philosophy and Enthusiasm: The Effect of the World Wars on British Attitudes Towards Continental Philosophies’, in: Matthew Sharpe e.a. (red.), *100 years of European Philosophy Since the Great War* (New York 2017) 206-209; Thomas L. Akehurst, ‘The Nazi tradition: The analytic critique of continental philosophy in mid-century Britain’, *History of European Ideas* 34 (2008), 554-555; Peter Simons, ‘Whose Fault? The Origins and Evitability of the Analytic-Continental Rift’, *International Journal of Philosophical Studies* 9 (2001), 297.

3 Simons, ‘Whose Fault?’, 306.

De twee kampen

Voor hen die zich niet regelmatig in colleges bevinden waarin docenten verhit hun ontevredenheid uitspreken over een van de twee takken van sport, is het noodzakelijk om te schetsen in welke termen de tegenstelling omschreven wordt. In principe komt de karakterisa-

4 Simon Critchley, ‘Introduction: what is Continental Philosophy?’, in Simon Critchley en William R. Schroeder (red.), *A Companion to Continental Philosophy* (London 1998) 4.

5 Antony Quinton, ‘Continental Philosophy’, in: Ted Honderich (red.), *The Oxford Companion to Philosophy* (Oxford 1995) 170.

Analytic	Continental
Argument	Rhetoric
Science	Literature and Art
Analysis	Speculation
Clear	Obscure
Precise	Vague
Logic	Metaphysics
Reason	Passion

Afb. 2. Uit: Simon Glendinning, "Analytic Philosophy", in: John Protevi (red.), *A dictionary of continental philosophy* (New Haven 2006), 23-28.

tie van het onderscheid tussen de twee het meest expliciet uit een analytische hoek, en dit is dan ook terug te zien in de partijdigheid van de termen in het schema van afbeelding 2.⁶ Het gaat om een vermeende tegenstelling tussen 'the scientific and literary, the clear and obscure'.⁷ De *Oxford Companion to Philosophy* definieert de analytici als volgt:

[The analysts] think and write in the analytic spirit, respectful of science, both as a paradigm of reasonable belief and in conformity with its argumentative rigour, its clarity, and its determination to the objective.⁸

Vervolgens wordt continentale filosofie beschreven:

[...] all [disciplines of continental philosophy], in varying degrees, rely on dramatic, even melodramatic, utterance rather than sustained rational argument.⁹

⁶ Zie Simon Glendinning, 'Analytic Philosophy', in: John Protevi (red.), *A dictionary of continental philosophy* (New Haven 2006) 23-28.

⁷ Bloor, 'The Divide Between Philosophy and Enthusiasm', 207.

⁸ Antony Quinton, 'Analytic Philosophy', in: Ted Honderich (red.), *The Oxford Companion to Philosophy* (Oxford 1995) 31.

⁹ Quinton, 'Continental Philosophy', 170.

Analytici als Rudolf Carnap legden de aandacht op stellingen als Heideggers 'Das Nichts nichtet' om te illustreren hoe absurd en syntax-schendend de continentalen in hun nonsensfilosofie zouden zijn.¹⁰ Anderen beschrijven continentale filosofie als koortsachtig, over-romantisch en dionysisch, zoals Geoffrey Warnock, vice-kanselier van de Universiteit van Oxford: 'There occurred a striking rise in the temperature of philosophical [German] thought.'¹¹

Ondanks deze felheid en rigoureuze negatieve beeldvorming rondom continentale filosofie, lijkt het onderscheid tussen de twee takken van filosofie op meerdere gebieden dubieus te zijn. 'Analytisch' refereert aan een bepaalde methode, terwijl het toponiem 'continentaal' verwijst naar het continent Europa.¹² Terminologisch gezien maken zij dus geen deel uit van dezelfde tegenstelling. Daarnaast is het opvallend dat zeer verschillende Europese filosofen onder één traditie worden geschaard.¹³

¹⁰ Simons, 'Whose Fault?', 304.

¹¹ Warnock, geciteerd in: Bloor, 'The Divide Between Philosophy and Enthusiasm', 205.

¹² Critchley, 'What is Continental Philosophy?', 3.

¹³ Ibidem, 5.

De filosofie kent vele disciplines – van epistemologie tot esthetica – maar zoals Simon Critchley zegt: “There is this odd addendum called “Continental philosophy” that doesn’t readily or usefully fit into these divisions, for it seems to cut across them all”.¹⁴ Als Immanuel Kant met Jacques Derrida, Simone De Beauvoir met Arthur Schopenhauer, Karl Marx met Maurice Merleau-Ponty wordt vergeleken, dan is te zien dat een dergelijke generalisering simpelweg niet mogelijk is.¹⁵ Ook lijkt het huidige onderscheid te impliceren dat analytische filosofie vooral een Engelstalige aangelegenheid is, en dat deze nieuwe manier van filosoferen een Angelsaksische reactie op Europese filosofie was. Hiermee worden de Europese origines van de analytische methode volledig teniet gedaan, terwijl juist de Oostenrijkse Wiener Kreis en het logisch positivisme, pre-analytici zoals Bernard Bolzano en andere Europese filosofen een groot deel van de fundering hebben gelegd waarop de analytici nu staan.¹⁶ Nog steeds hebben Duitstalige, Franstalige en andere Europese filosofen een groot aandeel in de analytische filosofie.

Het onderscheid tussen de twee takken van filosofie lijkt dubieus te zijn

Wellicht is het geografisch-gerichte onderscheid niet de primaire insteek, en

14 Ibidem, 14.

15 Ibidem, 6.

16 Simons, ‘Whose Fault?’, 307; Critchley, ‘What is Continental Philosophy?’, 5.

refereert ‘continentaal’ daadwerkelijk slechts naar een bepaalde methode die afwijkt van de analytische – hoe controversieel dit ook is.¹⁷ Toch blijft het de vraag waarom een onderscheid dat zoveel tegenstand opwekt en zoveel inconsistenties bevat, zo sterk gezegevierd heeft in de westerse filosofische traditie. Is er een alternatieve verklaring voor de splitsing die niet is ingebed in problematische (meta)filosofische aannames? Ik ben er, in navolging van velen, van overtuigd geraakt dat deze is te vinden in de historische context van de twintigste eeuw: het grote westerse trauma na het geweld van de twee wereldoorlogen, fascisme, nazisme, en de strijd tegen het communisme. Ik volg hierin een historische interpretatie van Simon Critchley en in grote lijnen ondersteund door andere schrijvers, waarin het onderscheid tussen de twee disciplines wordt beschouwd als een Brits-Amerikaanse projectie op continentaal Europa.¹⁸

Hoe de filosofie in een historische slag terecht kwam

Om een beter beeld te krijgen van deze interpretatie hoeft slechts de ontwikkeling gevolgd te worden die zich rond de oorlogsjaren voordeed in de academische wereld. De termen analytische en continentale filosofie, of een

17 Zoals Chase en Reynolds beargumenteren in: James Chase en Jack Reynolds, *Analytic Versus Continental: Arguments on the Methods and Value of Philosophy* (London 2010); Bloor, ‘The Divide Between Philosophy and Enthusiasm’, 203.

18 Bloor, ‘The Divide Between Philosophy and Enthusiasm’; Simons, ‘Whose Fault?’; Thomas Akehurst, ‘The Nazi tradition’; en Andreas Vrahimis, ‘Legacies of German Idealism’; Critchley, ‘What is Continental Philosophy?’, 5.

expliciet geuite scheiding van Engelse en Frans-Germaanse filosofie, bestonden niet tot minstens een paar jaar na de Tweede Wereldoorlog. De eerste vermelding van het onderscheid komt wellicht uit 1951, uit een verslag van een dronken gesprek tussen analyticus Alfred Ayer en de continentale Maurice Merleau-Ponty.¹⁹ De voortekenen van de vijandigheid lagen echter al eerder op de loer. Zo begon de anti-Duitse academische houding al vanaf de Eerste Wereldoorlog vorm te krijgen. In 1914 werden Duitstalige lessen en boeken in Engeland verboden verklaard onder de Defence of the Realm Act, en publiceerden drieënnegentig Duitse filosofen vervolgens een manifest waarin zij de ‘eer van Duitsland’ en de Duitse oorlogshandelingen in België verdedigden en beweerden dat de oorlog noodzakelijk was om de Duitse cultuur te redden. Andreas Vrahimis stelt dat een dergelijk vijandig sentiment heerste bij alle prominente Duitse filosofen van de tijd.²⁰

Deze twee ontwikkelingen hebben de tegenstelling op de spits kunnen drijven

Vlak na de Eerste Wereldoorlog zette de academische strijd door, en werden Duitse en Oostenrijkse academici uitgesloten van verenigingen, conferenties en andere academische evene-

menten.²¹ Het is duidelijk dat de oorlog zijn weerslag had op het Angelsaksische academische klimaat. Hoewel er in de literatuur weinig wordt uitgeweid over een geïntensiveerde Angelsaksische tegenreactie in het Interbellum en de Tweede Wereldoorlog, worden er wel ontwikkelingen genoemd die mogelijk bijgedragen hebben aan de toegenomen vijandigheid tussen de twee kampen in de jaren dertig. Zo werd vanaf 1933 de uitsluiting van Joden en wetenschappers die zich distancieerden van het nazisme een groot thema in de Duitse academische wereld. Veel leden van de Duits-analytische Wiener Kreis moesten uit Duitsland emigreren, en in 1934 werd de Kring officieel ontbonden.²² De Duits-analytische traditie kwam zwaar onder druk te staan. De nazi’s hielden op institutioneel niveau slechts een traditie van continentalen in stand. Continentalen die misbruikt konden worden voor propaganda – zoals Friedrich Nietzsche, dankzij zijn zus – of zich zelfs aansloten bij de nazi-beweging.²³ Zo werd Martin Heidegger een paradigmatisch voorbeeld van een continentale filosoof die het nazisme niet schuwde:

Heidegger was a living vindication of the analysts’ assumptions about the continental philosophy, a philosopher in the post-Kantian tradition, who became a card-carrying member of the Nazi party.²⁴

Het geluid van hen die continentale fi-

19 Vrahimis, ‘Legacies of German Idealism’, 98.

20 Ibidem, 85.

21 Ibidem, 93.

22 Simons, ‘Whose Fault?’, 305.

23 Ibidem, 299.

24 Akehurst in een voetnoot (55) in ‘The Nazi tradition’, 554.

Afb. 3: De continentale filosofe Simone de Beauvoir (1908-1986). Bron: Xinhua News Agency, <https://bit.ly/3W8rTGe>.

losophie niet associeerden met de nazi's werd in toenemende mate onderdrukt, hetgeen de weg vrijmaakte voor de Brits-Amerikaanse inkapseling van de continentale filosofie als onderdeel van de nazistische agenda. Zodoende werd de uitgebannen analytische filosofie noodgedwongen een Angelsaksische aangelegenheid. Deze twee ontwikkelingen – de inkadering van het Duitse filosofische nalatenschap door de nazi's, en de uitbanning van alternatieve Duits-analytische uitingen – hebben de tegenstelling op de spits kunnen drijven.

Zoals duidelijk is geworden in de felle tegenstellingen die ontstonden tussen de Brits-Amerikaanse academische kringen en de Duitse, ontstond er een Britse kijk op de Duitse filosofie als medeplichtig aan het Duitse *Gestalt* dat zich in twee oorlogen had gemanifesteerd, en als inherent kwaadaardig.²⁵ Duitse filosofie werd tijdens en na de Tweede We-

25 Ibidem, 556.

reldoorlog niet louter beschuldigd van vaagheid en onwetenschappelijkheid, maar vooral ook van militarisme, utopisme, imperialisme en gewelddadigheid.²⁶ De Duitse filosofie zou ten grondslag liggen aan het Duitse regime en alle internationale ellende die daaruit voortkwam. Ter illustratie een aantal geluiden van prominente naoorlogse filosofen en denkers. Socioloog Leonard Hobhouse schreef in 1918 het volgende, terwijl hij een boek van Hegel voor zich had: 'In the bombing of London I had just witnessed the visible and tangible outcome of a false and wicked doctrine, the foundations of which lay, as I believe, in the book before me'.²⁷ Ryle schreef in 1947 in zijn recensie van Poppers *Open Society and its Enemies* (een boek vol beschuldigingen richting de Duitse filosofie): '[it] is not news to philosophers that Nazi, Fascist and Communist doctrines are descendants of the Hegelian gospel'.²⁸ Ook Russell – die zich zoals eerder gezegd ooit nog bedrijvig bezighield met Duitse filosofie – sloot zich hierbij aan in 1960.²⁹ Analyticus A.J. Ayer schuwde het niet om in 1978 het volgende te stellen:

Nazis were people like Nietzsche. It's unfair perhaps to him to say so, but he seems to me to represent a kind of woolly romantic thinking which made Nazism possible. So Logical Positivism was against the German

26 Ibidem, 551.

27 Leonard Hobhouse, geciteerd in: Bloor, 'The Divide Between Philosophy and Enthusiasm', 201.

28 Ryle, geciteerd in: Bloor, 'The Divide Between Philosophy and Enthusiasm', 202.

29 Akehurst, 'The Nazi tradition', 555.

tradition both intellectually and politically.³⁰

We zien dus een radicale devaluatie van Duitse filosofie, en een zondebokstructuur waarin de schuld van de Duitse oorlogvoering in de Duitse filosofie werd gezocht. Sherah Bloor laat zien hoe een dergelijke polemiek tegen Duitse filosofie een onderdeel was van de ‘war-effort’ van de Engelstalige landen.³¹ Volgen haar was retoriek zoals hierboven geciteerd allesbehalve schaars in de Engelstalige academische wereld. Bloor citeert historicus Stuart Wallace: ‘the evil of German philosophy was “repeated so often [in radio broadcasts, newspapers, journals] that it took on an incantory quality”’.³² Bloor beschrijft dat er een duidelijke consensus was binnen Engelstalige universiteiten over de medeplichtigheid van de Duitse filosofie aan de Duitse oorlogvoering.³³ Thomas L. Akehurst bevestigt dit: ‘what is striking is the uniformity with which the analysts accepted the anti-Hegelian, anti-Nietzschean and generally anti-‘continental philosophy’.³⁴ Blijkbaar kon er in de twee invloedssferen amper sprake zijn van apolitieke filosofie, in Duitsland noch in Engeland en Amerika – ondanks de immer apolitieke pretenties van ana-

lytici.³⁵

Naast de Duitse filosofie werd na 1945 ook de Franse filosofie – die door het ‘vicious[ly] expansionist’ Duits gedachtegoed veroverd was – beschouwd als medeplichtig aan het oorlogsgeweld.³⁶ Dit verklaart en verankert dan uiteindelijk de tegenstelling tussen Angelsaksische en “continentale” filosofie. Zo beschrijft Akehurst hoe het deels bezette Frankrijk zich tijdens de oorlog naar de Duitse filosofie diende te voegen:

As the analysts told the story, the French, lacking resilience on the intellectual as well as on the military front, succumbed to Heidegger and his master Hegel. Such an association between French and German thought after 1945 was the most immediate source for the broad-brush label, “continental philosophy” – based on the belief that two of the great philosophical nations of western Europe were preaching the same faith.³⁷

Sinds de Fransen vanaf de jaren dertig thema’s als dialectiek, fenomenologie, marxisme en Heidegeriaanse uitgangspunten hadden opgenomen in hun filosofie, werd het Franse gedachtegoed steeds vaker over één kam geschoren met het Duitse.³⁸ Ayer bevestigt dit: ‘[t]he ascendancy of Germany over France in this respect is especially remarkable’.³⁹ Deze traditie van het positione-

30 Ayer, geciteerd in: Bryan Magee, ‘Logical positivism and its legacy. Dialogue with A.J. Ayer’, in: *Talking Philosophy: Dialogues with Fifteen Leading Philosophers* (Oxford 2001) 108.

31 Bloor, ‘The Divide Between Philosophy and Enthusiasm’, 202.

32 Ibidem, 201.

33 Ibidem, 202.

34 Akehurst, ‘The Nazi tradition’, 551.

35 Vrahimis, ‘Legacies of German Idealism’, 99.

36 Akehurst, ‘The Nazi tradition’, 551.

37 Ibidem, 556.

38 Simons, ‘Whose Fault?’, 305-306.

39 A.J. Ayer, ‘Editor’s Introduction’, in: A.J. Ayer (red.), *Logical Positivism* (New York 1959) 9.

ren van het Duits-Franse gedachten-goed tegenover het Amerikaans-Britse, verklaart de definitieve splitsing tussen de huidige categorieën van analytische en continentale filosofie, waarvan de laatste categorie werd geassocieerd met een Duitse monster-ideologie die zich als een olievlek over het continent uitspreidde.⁴⁰

De kloof is toe aan overbrugging

Conclusie

Uit de besproken literatuur en polemiek heb ik geprobeerd te laten zien dat de afbakening van de continentale filosofische traditie gepaard is gegaan met een historische ontwikkeling die Europese filosofie in een zeer negatief licht plaatste. Het is duidelijk geworden dat zowel een geografische als een filosofisch-methodologische interpretatie van de tweedeling tussen continentale en analytische filosofie problematisch is. Een niet-metafilosofische oorzaak van de felle splitsing van deze twee tradities is te vinden in de historische spanningen van de twee wereldoorlogen. Er is een duidelijk verband aan te wijzen tussen het verloop van de oorlogen en de Duitse rol daarin enerzijds, en het ontstaan van het onderscheid tussen continentale en analytische filosofie anderzijds.⁴¹ Duitse filosofie werd in brede kring beschuldigd van oorlogsmotieven.

40 Akehurst, 'The Nazi tradition', 555.

41 'Here we have a striking congruence between the chronology of the war in Europe and the battle between British analysis and German philosophy.' - Akehurst, 'The Nazi tradition: The analytic critique of continental philosophy in mid-century Britain', 555.

De nieuw bestempelde continentale filosofie werd beschreven vanuit haar medeplichtigheid aan Duitse misdaden en haar overeenkomsten met het karakter van de Duitse strijdkrachten zelf. In lijn met veel auteurs stel ik dat de kloof waarschijnlijk is ontstaan uit 'the urgent need to distinguish the reasonable philosopher from the philosophical fanatic'.⁴² Het Engelstalige Westen had in tijden van crisis een nieuwe filosofische blik op de wereld nodig, die zich expliciet afkeerde van elke vorm van continentaal fanatisme. Aan beide kanten van de frontlinies moest de filosofie samen met de rest van de maatschappij bijdragen aan de politieke oorlogsvoering. Hieruit ontstond de grote kloof die nog altijd erg nadrukkelijk is in de academische wereld. Wat mij betreft dient deze kloof overbrugd te worden, om normale dialoog eindelijk weer mogelijk te maken in een slag die niet om louter filosofische overwegingen gevoerd wordt, maar door een historische ontwikkeling is ontstaan.⁴³

Danique van Houte is a Master's student in Philosophy at Utrecht University, and is interested in both ancient philosophy and the history of modern philosophy. She wrote this article during her Bachelor's, for Steven Schouten and Dirk van Miert's course on the university as a historically influenced institution.

42 Bloor, 'The Divide Between Philosophy and Enthusiasm', 204.

43 Simons, 'Whose Fault?', 296.

Herkenning in een andere tijd

Wieger Lagerveld

Student zijn, of studeren, is allang niet meer te vangen in een eenzijdige beschrijving. Het omvat namelijk zo veel meer dan alleen het opdoen van kennis in een wetenschappelijk vakgebied. Het boek *De Utrechtse student. 1945 tot nu*, onder redactie van Leen Dorsman, Hylke Faber en Pieter Stolk, doet niet alleen eer aan die veelzijdigheid, maar geeft ook aan hoe die verschillende aspecten van het Utrechtse studentenleven zich sinds de Tweede Wereldoorlog hebben ontwikkeld.

In acht hoofdstukken wordt door telkens een andere auteur een ander aspect van studenten beschreven. Het eerste hoofdstuk kijkt daar wat vanaf, doordat het juist de gehele ontwikkelingen van de Universiteit Utrecht (UU) tussen 1634 en 1945 behandelt, maar legt daarmee wel een basis voor de andere hoofdstukken. Daarin komen naast het studeren aan de universiteit ook aspecten als werken, het verenigingsleven, wonen, politiek en maatschappelijk engagement aan bod.

Graag licht ik het door prof. dr. Leen Dorsman geschreven hoofdstuk wat extra uit. In het hoofdstuk 'Studeren na 1945. Onderwijs tussen vrijheid en regulering' gaat Dorsman in op de ontwikkelingen in het onderwijs aan de UU. Het eerste deel gaat over de wetten en regelingen die het studeren aan de univer-

siteit als het ware inkaderen. Dit klinkt als droge kost, maar dat wordt het in dit hoofdstuk geen moment. Dorsman gaat in op de verschillende functies en titels, de faciliteiten, het 'studeren, chillen, flirten' dat in de UU-gebouwen plaatsvindt, en de colleges en docenten. Hij weet de ontwikkeling van de verschillende onderwerpen stuk voor stuk ontzettend boeiend te beschrijven. Weinigen kennen de geschiedenis van de UU zo goed als Dorsman, en dat is ook terug te zien in de vele mooie anekdotes, die het hoofdstuk levendig en tastbaar maken. Zo vertelt Dorsman bijvoorbeeld dat de Jaarbeurs lang dienst deed als tentamenlocatie. 'Die was opzich niet zo slecht, maar als de regen op het metalen dak kletterde, was het aantal studenten dat naar de we begeleid moest worden niet te tellen.'

Het boek is erg herkenbaar voor mensen die nu aan de UU studeren of werken

In lijn met de andere hoofdstukken concludeert Dorsman dat studeren inderdaad verder gaat dan de universiteit, en dat het door de tijd heen verandert afhankelijk van de omstandigheden. Een

belangrijk ontwikkeling is volgens hem dat 'het onderwijs, het studeren, meer en meer onderworpen is geraakt aan regels. Het is strakker georganiseerd'. Dit beperkt weliswaar op sommige vlakken de vrijheid van studenten, maar zorgt er ook voor dat de universiteit beter zicht op ze houdt. 'Er wordt van alles gedaan om de student te begeleiden en te helpen de eindstreep te halen, mits de student zelf meewerkt.'

Dorsman laat de veelzijdigheid van het studeren aan de universiteit mooi zien en heeft ook al aandacht voor externe invloeden, maar de auteurs van de overige hoofdstukken duiken pas echt in de aspecten buiten de muren van de universiteit, zoals studentenhuisvesting, studiefinanciering, politiek en maatschappelijk engagement. Aspecten die in elk studentenleven aanwezig zijn. De ontwikkeling daarvan tussen 1945 en nu wordt uitgebreid en redelijk neutraal beschreven. Het is juist bij deze onderwerpen, die stuk voor stuk erg actueel zijn, goed om eens te zien hoe we zijn gekomen waar we nu staan.

Dat is ook gelijk de kracht van dit boek. Het geeft een overzichtelijk beeld van veel verschillende ontwikkelingen rondom de Utrechtse student. Hoewel het een andere tijd beschrijft, is het boek erg herkenbaar voor mensen die nu aan de UU studeren of werken. Ten eerste omdat er aandacht is voor aspecten van studeren die voor studenten een prominente rol in hun leven vervullen. Ten tweede door de levendige manier van schrijven met mooie anekdotes, en ten slotte door de ontzettend rijke vormgeving van het boek, met tientallen foto's en afbeeldingen die je doen identificeren met de studenten die je voor zijn gegaan.

Afb. 1: Leen Dorsman, Hylke Faber en Pieter Stolk (red.), *De Utrechtse student. 1945 tot nu*. Amsterdam, DdM Works, 2018. 364 pagina's, €38,90.

ACTIE!

Ter ere van het afscheid van Leen Dorsman is het boek *De Utrechtse student. 1945 tot nu* tijdelijk met 50% korting te verkrijgen. Voor slechts € 20,- inclusief verzendkosten kunt u de full colour hard cover in bezit krijgen. Mail uw adresgegevens en mobiele nummer naar de uitgever: hylke@brokkenmakers.nl. De actie geldt zolang de voorraad strekt, dus wees er snel bij.

